

תורה אור • פרשת וירא • מאמר 2

ארדה נא וגו'

”ארדה נא [ואראה]”

ה' יודע הכול באופן של "גלוי וידוע", בלי שידיעתו תיכנס אל הדבר הידוע. "העיניים המשוטטות" של ה' הן כלי הספירות והמלאכים, שדרכם עולה מלמטה הדין; ו"ארדה ואראה" היא ירידת החסד, המתבונן באותן עובדות עצמן ומבקש ללמד עליהן זכות.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayeira/2/

הנקודה

ה' יודע הכול באופן של "גלוי וידוע", בלי שידיעתו תיכנס אל הדבר הידוע. "העיניים המשוטטות" של ה' הן כלי הספירות והמלאכים, שדרכם עולה מלמטה הדין; ו"ארדה ואראה" היא ירידת החסד, המתבונן באותן עובדות עצמן ומבקש ללמד עליהן זכות.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר פותח בשאלות על דברי ה' בעניין סדום: מדוע הביטויים "זעקתה" ו"הבאה" הם בלשון נקבה, ומדוע ה', הרואה הכול מן השמים, צריך "לרדת ולראות". כדי להשיב על כך, אדמו"ר הזקן דן בקושיית הפילוסופים: כיצד יכול האחד הפשוט לדעת פרטים רבים מספור בלי להיעשות ריבוי? הביטוי של חז"ל, "גלוי וידוע", נותן לכך מענה: ידיעת ה' אינה נכנסת אל הדבר שהיא יודעת. ובכל זאת, התורה מדברת על "עיני" ה' המשוטטות בארץ. עיניים אלה הן כלי הספירות והמלאכים, שדרכם המעשים עולים למעלה, בעוד אור אין סוף שבתוכם יודע באופן של "גלוי וידוע". בהגהה ארוכה מבחינים בין דעת עליון מקיפה, היודעת בלי להגיב — והיא המפתח להבנת הידיעה מראש והבחירה החופשית — ובין דעת תחתון שבכלים, המביאה שכר ועונש. בעקבות הזוהר, "העיניים" בלשון נקבה הן מלאכי המלכות והדין, ו"העיניים" בלשון זכר הן מלאכי ז"א והחסד. זעקת סדום עלתה דרך הערוץ הנקבי; "ארדה ואראה" היא ירידת החסד, בדומה לראייה ולא לשמיעה, כדי לבחון את אותן עובדות עצמן וללמד עליהן זכות.

מבנה

1	השאלות על הפסוק	¶1
	מדוע צורות הנקבה, ומדוע ה' צריך "לרדת ולראות"; הזעקה היא הדין של מלכות.	
2	"גלוי וידוע"	¶2-3
	קושיית הפילוסופים על ההשגחה ועל הריבוי; ידיעת ה' אינה נכנסת אל הדבר שהיא יודעת; העיניים המשוטטות מעוררות שאלה נוספות, הנענית באמצעות אורות וכלים.	
3	העיניים ככלים	¶4-7
	המעשים עולים באמצעות המלאכים וכלי מלכות דאצילות; השיטוט שייך לכלים, ואילו האור שבתוכם יודע באופן של "גלוי וידוע".	
4	הגהה: דעת עליון ודעת תחתון	¶8-13
	דעת עליון מקיפה ויודעת בלי להגיב, והיא מקור הסליחה; דעת תחתון שבכלים מביאה שכר ועונש; ידיעה מראש ובחירה; "העין הטובה" של יוסף ואובדנה של סדום.	
5	עיניים בלשון נקבה ובלשון זכר	¶14-17
	על פי הזוהר: העיניים בלשון נקבה הן מלאכי המלכות, והעיניים בלשון זכר הן מלאכי ז"א; הזעקה עלתה דרך מלכות, וה' יורד עם החסד.	

6 הדין והחסד קוראים אותן עובדות עצמן

אפשר לטעון בכל מקרה לחובה או לזכות; המבול וקורבנו של נח מראים כיצד החסד הופך את אותו טיעון עצמו לזכות; "ארדה נא" – אור ישר היורד אל תוך הדין.

7 ראייה ושמיעה

שלושת הקווים שבספירות; הראייה נמשכת מן הקו הימני הארוך של חכמה וחסד, והשמיעה מבינה שבקו השמאלי; הזעקה נשמעת, והי יורד לראות.

מושגים

גלוי וידוע גלוי וידוע

ביטוי חז"ל לידיעת ה': הכול גלוי לפניו בפשטות, בלי שמחשבתו תיכנס אל הדבר שהוא יודע או תושפע ממנו. כך נפתרת השאלה כיצד האחד הפשוט יכול לדעת פרטים רבים מספור.

אורות וכלים אורות וכלים

לכל ספירה יש כלי – המידה עצמה, כגון חסד או גבורה, המגבילה ומגדירה אותה – ואור בתוכה, הארה מאין סוף שאינה אחת מן המידות.

עיני ה' המשוטטות עיני ה' משוטטים / עיניו משוטטות

כלי הספירות והמלאכים המקבלים מהם, שדרכם המעשים של התחתונים נצפים ועולים למעלה. צורת הזכר מתייחסת לז"א ולחסד, וצורת הנקבה למלכות ולדין.

דעת עליון ודעת תחתון דעת עליון ודעת תחתון

דעת עליון מקיפה: היא יודעת הכול בלי להימשך אל המידות, ולכן אינה יוצרת תגובה, והיא מקור הסליחה. דעת תחתון מלוכשת בכלים ומביאה שכר ועונש.

אור ישר ואור חוזר אור ישר ואור חוזר

אור היורד מלמעלה למטה – חסד – ואור העולה מלמטה למעלה – גבורות. הזעקה עולה כאור חוזר; "ארדה נא" הוא אור ישר של חסד.

חד אריך וחד קציר וחד בינוני חד אריך וחד קציר וחד בינוני

שלושת הקווים שבספירות: הקו הימני של החסד מגיע למרחק הרב ביותר, הקו השמאלי של החומרה מגיע רק אל הראויים ביותר, והקו האמצעי מרחם על כל מי שזקוק לכך.

קטע 1 • 11

השאלות על הפסוק

1 ארדה נא וגו'. הנה הכצעקתה הוא לשון נקבה וכן הבאה. ועשו לשון נקבה ולשון זכר.¹ וגם להבין מהו ארדה נא ואראה הלא משמים הביט² ה'.

"ארדה נא [ואראה]" וגו'. הביטוי "הכצעקתה" הוא בלשון נקבה, וכך גם "הבאה"; ואילו "ועשו" הוא לשון [המשותפת ל]נקבה ולזכר. ויש להבין גם מה פירוש "ארדה נא ואראה": הרי "הי הביט משמים"

המאמר פותח בדברי ה' לפני הפיכת סדום (בראשית יח, כא): "ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה". אדמו"ר הזקן מצביע על חריגה דקדוקית: "צעקתה" ו"הבאה" הן בלשון נקבה, ואילו "עשו" הוא לשון רבים. הוא מוסיף שאלה נוספת: מדוע על ה' "לרדת" ולראות, בשעה שנאמר שהוא מביט משמים ורואה הכול?

אך פ"י הכצעקתה היינו הצעקה העולה מבחי' מדת הדין שהיא בחי' מדת מלכות שנק' דין דינא דמלכותא דינא³ רק שהוא דינא רפיא מלך במשפט יעמיד ארץ⁴ וז"ש הכצעקתה הבאה⁵ וכמ"ש בערב היא באה.⁶

אבל פירוש "הכצעקתה" הוא הצעקה העולה מבחינת מדת הדין, שהיא בחינת מדת מלכות, הנקראת "דין" — "דינא דמלכותא דינא"; אלא שזהו דין רפה, "מלך במשפט יעמיד ארץ". וזהו פירוש "הכצעקתה הבאה", וכמו שכתוב "בערב היא באה"

התשובה הראשונה נוגעת ללשונות הנקבה. הצעקה היא טענת הדין נגד סדום, והדין שייך למלכות, הספירה הנקבית, שז"ל קושרים לדין באמירתם "דינא דמלכותא דינא". עם זאת, זהו דין "רפה", כמו מלך שמשפטו מייצב את הארץ ולא מחריב אותה. לאחר מכן נקשרת צורת הנקבה "באה" לפסוקים נוספים שבהם נאמר על אישה שהיא "באה"

קטע 2 • 21-3

"גלוי וידוע"

2 ורחל באה.⁷ וביאור הענין הנה מתחלה יש להקדים לשון השגור⁸ בדחז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר⁹ והיה העולם.¹⁰ גלוי וידוע דייקא.

"ורחל באה". וביאור העניין: תחילה יש להקדים את הביטוי השגור בדברי חז"ל: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם". "גלוי וידוע" דווקא

"ורחל באה" משלים את רשימת הפסוקים שבהם מופיעה צורת הנקבה "באה". לאחר מכן פותח אדמו"ר הזקן את ההסבר המלא ומביא ביטוי המופיע פעמים רבות בתלמוד: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם". הוא מדגיש את הניסוח המדויק "גלוי וידוע", שעליו תתבסס התשובה כולה.

כי הנה הפילוסופים נלאו להשיג ענין ההשגחה פרטית¹¹ כמו אין אדם נוקף אצבעו מלמטה¹² אא"כ מכריזין עליו מלמעלה דקשה להם כיון

שהרי הפילוסופים התייגעו להבין את ענין ההשגחה הפרטית, כגון "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה". קשה להם הדבר, שכן

הפילוסופים התקשו לקבל את הרעיון שה' משגיח על כל פרט בעולם, כפי שמבטאת האמירה התלמודית שאדם אינו נפצע אפילו באצבעו מלמטה אלא אם נגזר עליו מלמעלה.

שהוא ית' יחיד ומיוחד אחד האמת וא"כ איך יתכן ידיעת הש"י הפרטים וההשגחה פרטיי לתת דעתו על ענינים רבים שהרי זה בחיי רבוי.^{13, 14, 15}

הוא ית' יחיד ומיוחד, אחד האמת; ואם כן, כיצד ייתכן שהקב"ה יודע את הפרטים ומשגיח עליהם, כלומר נותן את דעתו לעניינים רבים, והרי זו בחינת ריבוי?

קושייתם היא שה' אחד ופשוט לחלוטין. ידיעת אינספור פרטים והשגחה על כל אחד מהם נראות כאילו הן מחייבות את הדעת להיות מחולקת לעניינים רבים, ובכך להכניס ריבוי באחדותו של ה'

3 וחז"ל כיוונו לתרץ זה בדבור אחד באמרם גלוי וידוע לפני כו' שאין ידיעתו ית'¹⁶ כדמיון ידיעת האדם איזו דבר שדעתו השיג

וחז"ל התכוונו לתרץ זאת בכיטוי אחד, באומרם "גלוי וידוע לפניו" וכו': ידיעתו ית' אינה דומה לידיעת האדם דבר כלשהו, כאשר דעתו תופסת

ביטוי חז"ל "גלוי וידוע" משיב במילה אחת לפילוסופים. ידיעת האדם שונה: תחילה הוא אינו יודע דבר, ולאחר מכן דעתו משיגה אותו ותופסת בו.

הדבר ומתחלה לא ידעו וכשיודע הדבר הרי דעתו מלובשת בידיעה זו¹⁷ ומחשבה זו שנותן דעתו להשיגה וקודם ידיעתו היה דעתו פנוי וה"ז בחיי שינוי והתפעלות

את הדבר, ומתחילה לא ידע אותו; וכשהוא יודע את הדבר, דעתו מלובשת בידיעה זו וכמחשבה זו, שבה הוא נותן את דעתו כדי להשיגו. קודם שידע אותו הייתה דעתו פנויה, והרי זו בחינת שינוי והתפעלות

כשאדם מגיע לידיעת דבר, דעתו נעשית עסוקה באותה מחשבה; לפני כן היא הייתה פנויה ממנה. לכן ידיעת האדם כרוכה בשינוי ובהתפעלות מן הדבר שהוא מכיר.

משא"כ למעלה ידיעתו ית' שיודע כל העולמות ופרטיהן אין הענין שדעתו מתלבשת ונתפסת בזה אלא אבל למעלה אין הדבר כך. ידיעתו ית', שבה הוא יודע את כל העולמות ואת פרטיהם, אינה פירושה שדעתו מתלבשת בהם ונתפסת בהם, אלא

ידיעת ה' את כל העולמות ואת פרטיהם שונה מכך: דעתו אינה מתלבשת במה שהוא יודע ואינה נתפסת בו.

ע"ד גלוי וידוע שהכל גלוי וידוע לפניו ית' ממילא וא"צ להיות נתפס ומתלבש בהדבר לידע

היא באופן של "גלוי וידוע": הכול גלוי וידוע לפניו ית' מאליו, ואין הוא צריך להיתפס בדבר ולהתלבש בו כדי לדעתו

הכול פשוט "גלוי וידוע" לפניו. הוא אינו צריך להגיע אל הדבר ולהיכנס לתוכו כדי לדעת אותו

(במכש"כ ממה שמחיה ומהווה הדבר שלא ע"י התלבשות בהדבר כ"א על ידי היותו סוכ"ע. וכ"ש וק"י שידיעת הדבר ופרטיו א"צ להיות ע"י התלבשות ותפיסה בהדבר כו')

וכל שכן הוא, שהרי הוא מחיה את הדבר ומהווה אותו לא על ידי התלבשות בדבר, אלא מכוח היותו סוכב כל עלמין. ועל אחת (כמה וכמה, ידיעת הדבר ופרטיו אינה צריכה להיות באמצעות התלבשות ותפיסה בדבר וכו')

הוכחה בדרך קל וחומר: ה' מחיה כל נברא ומהווה אותו בלי להיכנס לתוכו, אלא כאור הסוכב כל עלמין, הפועל עליו מבחוץ. אם אפילו בריאה וקיום של דבר אינם דורשים כניסה לתוכו, על אחת כמה וכמה שאין הידיעה עליו דורשת זאת

וכיון שהוא גלוי וידוע אין שייך כלל קושייתם שהוא בחי רבוי כי זה אינו רק במין ידיעת האדם שא"י לו לידע דבר כ"א ע"י שדעתו ומחשבתו מתלבשים בידיעת הדבר.

ומכיוון שהכול "גלוי וידוע", קושייתם שהדבר הוא בחינת ריבוי כלל אינה שייכת; שכן ריבוי קיים רק בסוג הידיעה של האדם, שאינו יכול לדעת דבר אלא אם דעתו ומחשבתו מתלבשות בידיעת הדבר

מכיוון שידיעת ה' היא באופן של "גלוי וידוע", טענת הפילוסופים מתבטלת. ריבוי נוצר רק בידיעת האדם, שבה עליו להיכנס בדעתו לכל דבר שהוא מכיר

וזהו כי לא מחשבותי מחשבותיכם¹⁸ כו' כי הוא גלוי וידוע כו' (והמשכיל יבין דקות הדברים ולא כל מוחא סביל דא).

וזהו "כי לא מחשבותי מחשבותיכם" וגו': כי הכול "גלוי וידוע" וכו'. (המשכיל יבין את דקות הדברים, ולא כל מוחא סביל דא.)

את הפסוק בישעיהו "כי לא מחשבותי מחשבותיכם" מפרשים כאן כך: ידיעת ה' היא מסוג שונה לחלוטין מידיעתנו. אדמו"ר הזקן מוסיף שהדברים דקים, ולא כל דעת יכולה להכילם

והנה כתיב¹⁹ (זכרי' ס"י ד') שבעה אלה עיני²⁰ ה' המה משוטטים בכל הארץ וכתוב (ד"ה ב' י"י ט') כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ.²¹

והנה כתוב (זכריה ד, י) "שבעה אלה עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ", וכתוב (דברי הימים ב' טז, ט) "כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ".

מתעוררת כאן שאלה חדשה. שני פסוקים מתארים את "עיני" ה' כ"משוטטות" בכל הארץ: באחד מופיע הפועל בלשון זכר, "משוטטים", ובשני בלשון נקבה, "משוטטות"

ויש להבין דענין משוטטים ומשוטטות משמע שנמשך לראות ולעיין הדבר על ידי ראייה זו והרי זה כמו בחי' התלבשות בהדבר הנראה וידוע וזה לכאורה הפך ממ"ש בפ"י גלוי וידוע.

ויש להבין: לשונות "משוטטים" ו"משוטטות" משמען שהמבט נמשך לראות את הדבר ולעיין בו באמצעות ראייה זו; והרי זה דומה לבחינת התלבשות בדבר הנראה והידוע, ולכאורה הדבר הפוך ממה שנתבאר בפירוש "גלוי וידוע"

"משוטטות" נשמע כאילו יוצאים להביט בדברים ולבחון אותם, וזה נשמע בדיוק כמו כניסת הדעת אל הדבר, שעליה אמרנו שאין היא שייכת ב"גלוי וידוע".

אך הענין כי נודע שבע"ס יש אורות וכלים²² כי בחי' חו"ג זהו בחי' כלי²³ אבל האור הוא הארה מא"ס ב"ה דלאו מכל אינון מדות איהו כלל

אבל הענין הוא, כידוע, שבעשר הספירות יש אורות וכלים. בחינת חסד וגבורה היא בחינת כלי; ואילו האור הוא הארה מאין התשובה מבוססת על הידוע שבכל אחת מעשר הספירות יש אור וכלי. מדות כמו חסד וגבורה הן הכלים, ואילו האור שבתוכן הוא הארה מאין סוף, שבעצמותו אינו אף אחת מן המדות, כפי שנאמר בתיקוני זוהר

התשובה מבוססת על הידוע שבכל אחת מעשר הספירות יש אור וכלי. מדות כמו חסד וגבורה הן הכלים, ואילו האור שבתוכן הוא הארה מאין סוף, שבעצמותו אינו אף אחת מן המדות, כפי שנאמר בתיקוני זוהר

רק שהאור מתלבש בהכלי שהוא חו"ג ושאר המדות שהן נקראים בחינת כלים שהם מגבילים את האור ובהן

אלא שהאור מתלבש בכלי, שהוא חסד וגבורה ושאר המדות, הנקראות בחינת כלים משום שהן מגבילות את האור. ובהן

האור מתלבש בכלים — במדות חסד, גבורה ושאר המדות. הן נקראות כלים מפני שהן מעניקות לאור גבול והגדרה

ועל ידם נמשך האור להיות מחיה נבראים בע"ג להיות התהוות מיכאל וגבריאל מחנה מיכאל מקבלים מבחי' חסד²⁴ וגבריאל מבחי' גבורה שא"א להיות המשכה זו מהאור עצמו כ"א ע"י הכלים.

ועל ידן נמשך האור כדי להחיות נבראים בעלי גבול, ולהוות את מיכאל וגבריאל: מחנה מיכאל מקבל מבחינת חסד, וגבריאל מבחינת גבורה. המשכה זו אינה יכולה לכוא מן האור עצמו, אלא רק באמצעות הכלים

באמצעות הכלים נמשך האור אל נבראים מוגבלים, למשל המלאכים: מחנה מיכאל מקבל מחסד וגבריאל מגבורה. נבראים מוגבלים אינם יכולים לקבל ישירות מן האור הבלתי מוגבל; האור חייב לעבור דרך הכלים

כמו שא"א להיות השפעת כסף וזהב מהנשמה אא"כ מלובשת בגוף ונותנת הנשמה צדקה לעני ע"י היד הגשמי.

בדומה לכך שאין הנשמה יכולה להשפיע כסף וזהב אלא כשהיא מלובשת בגוף, וכשהנשמה נותנת צדקה לעני — היא עושה זאת באמצעות היד הגשמית.

משל: הנשמה אינה יכולה לתת כסף לעני אלא כשהיא מלובשת בגוף ומשתמשת ביד גשמית. כך גם האור האלוקי פועל על הנבראים באמצעות הכלים בלבד

העיניים ככלים

4 והנה כמו כן עיי הכלים דע"ס הוא ג"כ בחי העלאת הזכות וחוב של כל נברא

והנה, כמו כן, באמצעות כלי עשר הספירות מתעלים גם הזכות והחוב של כל נברא.

כשם שהאור מגיע אל הנבראים באמצעות הכלים, כך גם מעשיו של כל נברא — זכויותיו וחובותיו — עולים למעלה באמצעות הכלים.

כי עיי שהאדם עובר עבירה קונה לו קטיגור אחד²⁵ נעשה פגם וכתם באותו המלאך הממונה ע"ז כי יש

מלאכים שמקבלים ממדה זו ויש ממדה זו כנ"ל בענין מיכאל וגבריאל כו'

שהרי כאשר אדם עובר עבירה, "קונה לו קטיגור אחד": נעשים פגם וכתם באותו מלאך הממונה על כך. יש מלאכים המקבלים ממדה זו ויש המקבלים ממדה זו, כפי שנתבאר לעיל בענין מיכאל וגבריאל וכו'.

החטא, בלשון המשנה, "קונה קטיגור": הוא מותיר פגם במלאך הממונה על אותו ענין. המלאכים נחלקים לסוגים שונים; יש מהם הנמשכים מחסד ויש הנמשכים מגבורה, כמו מיכאל וגבריאל.

ומלאך זה מעלה הדבר למלאך גבוה ממנו עד שמתעלה בכלים דע"ס דמלכות דאצי' המתלבשים בבי"ע ובתוך הכלי מלוכש האור מא"ס ב"ה.

ומלאך זה מעלה את הדבר למלאך גבוה ממנו, עד שהוא מתעלה בכלי עשר הספירות של מלכות דאצילות, המתלבשים בבי"ע; ובתוך הכלי מתלבש האור מאין סוף ברוך הוא.

המלאך מעביר את הדבר למלאך גבוה ממנו, וכך הלאה, עד שהוא מגיע לכלי מלכות דאצילות, המתלבשים בעולמות בריאה, יצירה ועשיה. בתוך הכלים האלה מתלבש האור מאין סוף.

5 ונמצא עיי הכלים מתעלה להאור אי"ס ב"ה המלוכש בהכלים דע"ס. ולכן נאמר ע"ז עיניו משוטטות

שהוא בחי הכלים דע"ס. וגם המלאכים המקבלים מהם²⁶ נק' מארי דעינין²⁷ ויש מארי דאודנין.

ונמצא שבאמצעות הכלים מתעלה הדבר אל אור אין סוף ברוך הוא, המלוכש בכלי עשר הספירות. ולכן נאמר על כך "עיניו משוטטות", שהוא בחינת כלי עשר הספירות. גם המלאכים המקבלים מהם נקראים "מארי דעינין", ויש גם "מארי דאודנין".

נמצא שמעשה עולה באמצעות הכלים עד לאור אין סוף המלוכש בהם. "עיניו משוטטות" שבפסוק מתייחס לכלים האלה, והמלאכים המקבלים מהם נקראים "מארי דעינין", לצד מלאכים אחרים הנקראים "מארי דאודנין".

6 והם משוטטים בכל הארץ כמאמר דע מה למעלה ממך²⁸ עין רואה²⁹ כו' ובהכלים שיך לומר משוטטים

בכחינת התלבשות בהדבר.

והם משוטטים בכל הארץ, כמאמר "דע מה למעלה ממך: עין רואה" וכו'. ועל הכלים מתאים לומר "משוטטים", במובן של התלבשות בדבר.

ה"עיניים" האלה משוטטות בכל הארץ, כמאמר המשנה: "דע מה למעלה ממך: עין רואה ואוזן שומעת". מתאים לדבר על "שיטוט", כלומר יציאה אל הדבר, ביחס לכלים, המתלבשים במה שהם רואים.

ובהם וע"י מתעלה הדבר בבחי' האור המלוכש בתוכן מא"ס ב"ה והוא ע"ד גלוי וידוע³⁰ שידיעה זו שבכלים דע"ס שעל ידי עיניו משוטטים היא בחי'

ובהם ועל ידם מתעלה הדבר לבחינת האור מאין סוף ברוך הוא המלוכש בתוכם. והרי זה באופן של "גלוי וידוע": ידיעה זו שבכלי עשר הספירות, שמקורה ב"עיניו משוטטות", היא בחינת

באמצעות הכלים מגיע הדבר אל אור אין סוף המלוכש בהם. בדרגה זו הידיעה הנאספת באמצעות העיניים המשוטטות היא באופן של "גלוי וידוע".

גלוי וידוע לאור א"ס ב"ה המלוכש בכלים כיון שהאור באמת לאו מכל אינון מדות איהו כלל אע"פ שמלוכש בכלי כו'.

"גלוי וידוע" לאור אין סוף ברוך הוא המלוכש בכלים; שהרי האור, לאמיתו של דבר, אינו כלל מכל אותן המדות, אף שהוא מלוכש בכלי וכו'.

הסיבה היא שהאור, אף שהוא מלוכש בכלים, אינו לאמיתו של דבר אף אחת מן המדות. לכן ה"שיטוט" שייך רק לכלים, ואילו האור שבתוכם יודע בלי להתלכש בדבר כלשהו.

7 וזהו תירוץ לקושיית הפילוסופים שאין ידיעה והשגחה זו גורם בחי' רבוי כי ההשגחה ע"ד עיניו משוטטות הוא ע"י הכלים כנ"ל

וזהו התירוץ לקושיית הפילוסופים: ידיעה והשגחה זו אינן גורמות לריבוי. שכן ההשגחה בבחינת "עיניו משוטטות" נעשית; באמצעות הכלים, כנ"ל

כך מתורצת קושיית הפילוסופים: ההשגחה באמצעות "העיניים המשוטטות" אינה מרבה את ה', מפני שהיא פועלת באמצעות הכלים

אבל הידיעה בא"ס ב"ה המלוכש בכלים מה שידוע ורואה מה שעניו משוטטות הנה ידיעתו יתברך זו היא בבחי' גלוי וידוע³¹ כו':

אבל הידיעה של אין סוף ברוך הוא, המלוכש בכלים, במה שהוא יודע ורואה מן הדברים שעליהם עניו משוטטות — ידיעתו יתברך זו היא בבחינת "גלוי וידוע" וכו'.

מה שאין סוף, המלוכש בכלים, יודע על מה שהעיניים רואות, אינו ידיעה הנכנסת אל הדברים. היא בבחינת "גלוי וידוע", ללא ריבוי

הגהה: דעת עליון ודעת תחתון

8 הגה"ה(ועיין בפרדס שער³² פ"ח ושער ד' פ"ט³³ מענין זה ובזוהר פקודי רנ"ב ע"א ואלין עיני ה' כולוהו נטלי אשגחותא כו' עי"ש וברע"מ פ' שופטים ד' ער"ה סע"א.³⁴ ויש להבין כיון דפ"י עיני ה' הם הכלים דע"ס דאבי"ע והמלאכים.

הגהה: (ועיין בפרדס, שער ח, ובשער ד, פרק ט, בענין זה; ובזוהר, פקודי, דף רנ"ב ע"א: "ואלין עיני ה', כולוהו נטלי אשגחותא" וכו', עי"ן שם; וברע"א מהימנא, פרשת שופטים, דף ער"ה סוף ע"א. ויש להבין: מאחר שפירוש "עיני ה'" הוא הכלים של עשר הספירות דאצילות, דבריא, דיצירה ודעשיה והמלאכים

כאן מתחילה הגהה ארוכה, המובחנת מגוף המאמר. תחילה היא מביאה מקורות שבהם נדון הנושא: ספרו של רבי משה קורדובירו, פרדס רימונים, ושני קטעים בזוהר העוסקים ב"עיני ה'" המשגחות. לאחר מכן היא מחדדת את השאלה: "עיני ה'" הן הכלים של הספירות בכל ארבעת העולמות והמלאכים.

א"כ איך שייך שהבורא ית' יצטרך לידע את כל הנבראים ע"י אמצעות הע"ס והרי היוצר עין הלא יביט³⁵ בעצמו דבשלמא לענין ההשפעה והמשכת החיות בהנבראים הוצרך להיות ע"י הכלים דע"ס שאל"כ לא יוכלו הנבראי לקבל

אם כן, איך שייך לומר שהבורא יתברך צריך לדעת את כל הנבראים באמצעות עשר הספירות? הרי "היוצר עין, הלא יביט" בעצמו. אמנם, לענין השפעת השפע והמשכת החיות לנבראים, היה צורך שהדבר יעשה באמצעות הכלים של עשר הספירות, שאם לא כן לא יוכלו הנבראים לקבל

אם כן, מדוע הבורא זקוק למתווכים כדי לדעת את נבראיו? הרי נאמר: "היוצר עין, הלא יביט". מובן שהחיות צריכה לעבור דרך הכלים, מפני שהנבראים אינם יכולים לקבל אותה ישירות.

משא"כ לענין ידיעת השי"ת שיודע את כל הנבראי אין שייך לומר כן ח"ו וא"כ למה צ"ל בחיי העינים שהם הכלים משוטטים כו' דהא בודאי הכל גלוי וידוע לפניו ית' בעצמו ביתר שאת שלא ע"י אמצעויהכלי כלל:)

אבל לענין ידיעת ה', שיודע את כל הנבראים, חס ושלום לומר כך. ואם כן, מדוע צריכים להיות "העינים", שהן הכלים, (משוטטות וכו'? הרי ודאי שהכול גלוי וידוע לפניו יתברך בעצמו, במידה נעלית יותר, בלי שום תיווך של הכלים כלל

הידיעה, לעומת זאת, אינה תלויה במה שהנבראים מסוגלים לקבל. ודאי שה' יודע הכול בעצמו, באופן נעלה הרבה יותר וללא שום מתווך. אם כן, מדוע מדובר ב"עינים" המשוטטות

אך הענין כמ"ש³⁶ כי אל דעות³⁷ ה' שיש ב' בחי' בדעת^{38,39} דעת עליון ודי"ת. ד"ע הוא בחי' מקיף וסוכ"ע⁴⁰ היינו

אך הענין הוא כמו שכתוב: "כי אל דעות ה"י" — יש שתי בחינות בדעת: דעת עליון ודעת תחתון. דעת עליון היא בחינת מקיף, וסוכב כל עלמין, כלומר

התשובה היא שהפסוק "כי אל דעות ה"י" משתמש בלשון רבים, ומלמד שיש שתי בחינות בדעת. דעת עליון היא בחינת מקיף: בדומה לאור הסוכב כל עלמין, היא קשורה לכל מלמעלה, בלי להיכנס לתוכו.

כי יש בחי' דעת שיודע ורואה הכל רק שהדעת הוא בבחי' מקיף דהיינו שאינו מתפשט בהמדוי' להיות התפעלות מהדבר שהוא יודע או רואה וכענין

יש בחינת דעת שיודעת ורואה הכול, אלא שהדעת היא בבחינת מקיף; כלומר, היא אינה מתפשטת במדות באופן שתהיה התפעלות מן הדבר שהיא יודעת או רואה, וכענין

דעת עליון זו יודעת ורואה הכול, אך ידיעתה אינה נמשכת לתוך מדות הרגש — כגון חסד וגבורה — ולכן אינה מביאה להתפעלות מן הדבר. שהיא יודעת או רואה

שנאמר לא הביט און ביעקב⁴¹ שאין הפי' שלא הביט כלל אלא כמ"ש וירא און ולא התבונן⁴² וכמ"ש אם צדקת מה תתן לו⁴³ וע"ז נאמר טהור עינים מראות ברע⁴⁴ שאין ראיתו הרע עושה רושם והתפעלות כלל

שנאמר: "לא הביט און ביעקב" — אין הכוונה שלא הביט כלל, אלא כמו שכתוב: "וירא און ולא התבונן"; וכמו שכתוב: "אם צדקת מה תתן לו". ועל כך נאמר: "טהור עינים מראות ברע" — ראיתו את הרע אינה עושה בו רושם והתפעלות כלל

כמה פסוקים ממחישים זאת. "לא הביט און ביעקב" אין פירושו שה' אינו רואה אותו, אלא, כלשון איוב, שהוא רואה און ואינו מתבונן בו. "אם צדקת מה תתן לו" מלמד שמעשי האדם אינם משנים אותו, ו"טהור עינים מראות ברע" פירושו שראית הרע אינה מותירה בו רושם ברמה זו.

כי שממית בידים תתפש⁴⁵ ומשם מקור הסליחה⁴⁶ והרחמים שאין מגיע שם שום פגם והוא למעלה מהכלים דע"ס.

כי "שממית בידים תתפש". ומשם מקור הסליחה והרחמים, שכן שום פגם אינו מגיע לשם; ובחינה זו היא למעלה מהכלים של עשר הספירות.

אדמו"ר הזקן מביא את הפסוק על השממית ה"תתפש בידים" בלי לפרשו. מאחר ששום פגם אינו מגיע לדעת העליון, ממנה נובעים הסליחה והרחמים; היא למעלה מכלי הספירות.

רק הפגם והשכר והעונש הוא נמשך ע"י הדעת המתפשט ונמשך במדות ונקי דעת תחתון והוא המתלבש בבחי' ממכ"ע היינו בכלים דע"ס דאבי"ע⁴⁷

רק הפגם, השכר והעונש נמשכים באמצעות הדעת המתפשטת ונמשכת במדות, והיא נקראת דעת תחתון; והיא המלוכשת בבחינת ממלא כל עלמין, כלומר בכלים של עשר הספירות דאצילות, דבריה, דיצירה ודעשה.

הפגם, השכר והעונש שייכים לדעת תחתון, הנמשכת גם לתוך המדות. היא מלוכשת באור ממלא כל עלמין, כלומר בכלי הספירות של ארבעת העולמות.

ולכן ידיעה זו היא ע"י בחי' עיני ה' שהם הכלים והמדות שע"י נמשך ההתפעלות שכר ועונש שהפגם מגיע בהכלים דייקא

ולכן ידיעה זו היא באמצעות בחינת "עיני ה'", שהן הכלים והמדות, שעל ידן נמשכת ההתפעלות של שכר ועונש; שהרי הפגם מגיע דווקא לכלים.

משום כך הידיעה באמצעות "עיני ה'" — הכלים והמדות — מביאה לשכר ולעונש: פגם החטא מגיע לכלים עצמם.

משא"כ ע"י הידיעה שבדעת העליון שלא ע"י הכלים דע"ס אע"פ שהכל גלוי וידוע לא נמשך מזה התפעלות כו'.^{48, 49}

אבל באמצעות הידיעה שבדעת העליון, שאינה באמצעות הכלים של עשר הספירות, אף שהכול גלוי וידוע, לא נמשכת מכך התפעלות וכו'.

גם דעת עליון, שאינה פועלת באמצעות הכלים, יודעת הכול; ובכל זאת שום דבר שהיא יודעת אינו מביא להתפעלות של שכר או עונש.

9 ותדע שכן הוא מענין ידיעה ובחירה שאין הידיעה שהשי"ת יודע שזה יהיה צדיק או רשע מכרחת את הבחירה כלל.⁵⁰ ואיך הוא.

ותדע שכן הוא מענין ידיעה ובחירה: הידיעה שבה יודע ה' שזה יהיה צדיק או רשע אינה מכריחה כלל את הבחירה. ואיך הדבר ייתכן?

הוכחה מן השאלה הקלאסית על הידיעה מראש והבחירה החופשית: ה' יודע אם אדם יהיה צדיק או רשע, ואף על פי כן ידיעתו אינה כופה את בחירתו. כיצד ייתכן הדבר?

אלא לפי שידיעה זו שהשי"ת יודע הכל מקודם אשר נעשה זהו בבחי' דעת עליון שלא ע"י הכלים דע"ס אלא שידיעה זו, שבה יודע ה' הכול עוד קודם שנעשה, היא בבחינת דעת עליון, שאינה באמצעות הכלים של עשר הספירות.

הסיבה היא שידיעת ה' את העתיד, עוד לפני שהדברים מתרחשים, שייכת לדעת עליון, שאינה פועלת באמצעות כלי הספירות.

דהא עיני ה' משוטטים לראות המעשה שכבר נעשה שזה נראה לבחיי המלאכים והכלים דבי"ע שנעשה עי"ז פגם וכתם בהמלאך כו' וכנ"ל

שהרי "עיני ה' משוטטים" כדי לראות את המעשה שכבר נעשה. הדבר נראה לבחינת המלאכים והכלים דבריאה, דיצירה ודעשיה, ועל ידי כך נעשים פגם וכתם במלאך וכו', כנ"ל

"עיני ה' משוטטים" לראות מעשה רק לאחר שכבר נעשה: המלאכים והכלים של העולמות התחתונים רואים אותו, והוא מותר פגם במלאך, כפי שהוסבר לעיל.

משא"כ הידיעה שהקב"ה יודע העתיד ומעשה האדם קודם שנעשה אינו על ידם כלל כ"א ידיעה זו היא במקום גבוה מאד בחי דעת עליון ולהיות דעת זה בחי מקיף אינו מכריח את הבחירה שאין האדם מתפעל מזה

אבל הידיעה שבה יודע הקב"ה את העתיד ואת מעשי האדם קודם שנעשו אינה באמצעותם כלל. ידיעה זו היא במקום גבוה מאד, בבחינת דעת עליון; ומכיוון שדעת זו היא בבחינת מקיף, אין היא מכריחה את הבחירה, שהרי האדם אינו מתפעל ממנה

ידעת העתיד אינה נעשית באמצעותם כלל, אלא היא בבחינת דעת עליון, במקום גבוה מאד. מאחר שהיא מקיפה, אין היא פועלת על האדם ובחירתו נשארת חופשית.

כמו שלא נמשך מדעת זה התפעלות אפי' בהמדות עליונים חו"ג להיות מזה שכר ועונש כנ"ל.

כשם שידעה זו אינה גורמת להתפעלות אפילו במדות העליונות, חסד וגבורה, שממנה יבואו שכר ועונש, כנ"ל

כשם שדעת זו אינה גורמת להתפעלות אפילו במדות העליונות, חסד וגבורה, ולכך שיבואו ממנה שכר ועונש, כך היא אינה כופה את האדם למטה.

10 ושיהי' שכר ועונש זהו דוקא ע"י דעת תחתון שע"י הכלים והעינים.⁵¹ ועיין בפרדס ש"ד פ"ט בענין ידיעה ובחירה⁵² שכי' כי יש חילוק בידיעה קודם שיחטא האדם אעפ"י שעתיד לחטוא. לאחר שחטא כו' ע"ש.

והשכר והעונש באים דווקא באמצעות דעת תחתון, הפועלת דרך הכלים והעינים. ועיין בפרדס, שער ד, פרק ט, בענין ידיעה ובחירה, שכתב שיש הבדל בין הידיעה קודם שהאדם יחטא, אף שהוא עתיד לחטוא, לבין הידיעה לאחר שחטא וכו'; עיין שם

השכר והעונש באים רק באמצעות דעת תחתון, הפועלת דרך הכלים ו"העינים". אדמו"ר הזקן מפנה שוב לפרדס רימונים, המבחין בין ידיעת ה' לפני שאדם חוטא, אף שהוא עתיד לחטוא, לבין ידיעתו לאחר שחטא.

11 ולפמ"ש יובן כי הידיעה קודם שיחטא זהו בבחי' דעת עליון וכנ"ל.

ולפי מה שנתבאר יובן שהידיעה לפני שהוא חוטא היא בבחינת דעת עליון, כנ"ל

לפי הדברים שנאמרו, ידיעת ה' על החטא לפני שהוא נעשה היא בבחינת דעת עליון

וז"ש כפי שמות וירא אלקים את בני⁵³ וידע אלקים פי לא שנתחדש הידיעה אלא שמקודם היה בדעת עליון שלא נמשך מזה התפעלות להיות עונש לפרעה ושכר לישראל

וזהו שנאמר בפרשת שמות: "וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים". אין פירוש הדבר שהידיעה התחדשה, אלא שמקודם הייתה בדעת עליון, שממנה לא נמשכה התפעלות להביא עונש לפרעה ושכר לישראל.

הפסוק "וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים" אינו אומר שה' למד דבר חדש. הוא ידע זאת כל הזמן, אך הידיעה הייתה בדעת עליון, שאינה גורמת להתפעלות — לא לעונש לפרעה ולא לשכר לישראל.

ועי' וירא אלהים עי' בחי' עיני ה' לראות המעשה כשכבר נעשה בפועל עי' וידע אלקים שנמשך בחי' הדעת תחתון המתפשט במדות להיות שכר ועונש.

ועל ידי "וירא אלקים", באמצעות בחינת "עיני ה'" שראתה את המעשה לאחר שכבר נעשה בפועל, היה "וידע אלקים": נמשכה בחינת דעת תחתון, המתפשטת במדות, כדי שיהיו שכר ועונש.

לאחר ש"וירא אלקים" באמצעות "עיני ה'" את המעשה שכבר נעשה בפועל, בא "וידע אלקים": דעת תחתון, המתפשטת במדות, נכנסה לפעולה והביאה שכר ועונש.

12 והנה השגחה זו מבחי' דעת עליון עי' נאמר עין ה' אל יראיו⁵⁴ וכתוב עין בעין נראה⁵⁵ כדפי' באד"ר דף ק"ל ע"א⁵⁶ ועי' דיוסף הצדיק זכה לזה וזהו

והנה על השגחה זו, שמבחינת דעת עליון, נאמר: "עין ה' אל יראיו"; וכן כתוב: "עין בעין נראה", כפי שנתבאר באדרא רבה, דף ק"ל ע"א. ועי' שם שיוסף הצדיק זכה לכך, וזהו

ההשגחה שמבחינת דעת עליון היא "עין ה' אל יראיו" ו"עין בעין". האדרא רבה מבארת זאת ומציינת שיוסף זכה למדרגה זו

בן פורת עלי עין⁵⁷ וזכה לזה עי' ויכלכל יוסף⁵⁸ וזהו טוב עין הוא יבורך⁵⁹ כי נתן מלחמו לדל ע"ש.

"בן פורת עלי עין". והוא זכה לכך באמצעות "ויכלכל יוסף"; וזהו "טוב עין הוא יבורך" כי נתן מלחמו לדל", עי' שם

יוסף נקרא "בן פורת עלי עין" — בן הקשור ל"עין" העליונה. הוא זכה לכך כשכלכל את משפחתו, כפי שנאמר: "טוב עין הוא יבורך" כי נתן מלחמו לדל".

ומזה יובן דבעון סדום שפגמו בזה ע"כ נמנע מהם גלוי בחי' עליונה זו הממתיק כל הדינים בחי' רב חסד⁶⁰ כו':

ומכאן יובן שבעון סדום, שפגמו בעניין זה, נמנע מהם גילוייה של בחינה עליונה זו, הממתיקה את כל הדינים, בחינת "ורב חסד" וכו'.

לעומת זאת, חטאם של אנשי סדום פגם באותה מידה עצמה, ולכן נמנע מהם גילוייה של הבחינה העליונה — "ורב חסד" — הממתיקה את כל הדינים.

13 (ע"כ הגה"ה):

(.סוף ההגהה)

כך מצוין סופה של ההגהה הארוכה שהחלה בפסקה 8; מכאן חוזר גוף המאמר

קטע 5 • ו'14-17

עיניים בלשון נקבה ובלשון זכר

14 והנה בזהר בסבא דמשפטים דק"ז⁶¹ ע"א פ"י מ"ש עיניו משוטטות אלין נוקבין ומ"ש המה משוטטים

אלין דכורין וכ"ה בזהר ויחי דרמ"א סע"א^{62.63} דפ"י משוטטים הם בתקוני שכינתא לתתא כו' היינו

והנה בזהר, בסבא דמשפטים, דף ק"ז ע"א, פירש את מה שנאמר "עיניו משוטטות" — אלו נקבות, ואת מה שנאמר "המה משוטטים" — אלו זכרים. וכך הוא בזהר ויחי, דף רמ"א סוף ע"א, שמפרש כי "משוטטים" הם בתיקוני השכינה למטה וכו'. כלומר,

הזהר מבחין בין שני הפסוקים: "עיניו משוטטות", בלשון נקבה, מתייחס לכוחות נקביים, ואילו "המה משוטטים", בלשון זכר, מתייחס לכוחות זכריים. במקום אחר בזהר נאמר שה"משוטטים" משמשים את תיקוני השכינה למטה.

כי יש מלאכים שהם מז"א ויש מלאכים שהם ממלכות⁶⁴ כמ"ש הרח"ו עמ"ש בזהר ר"פ שמות דף ד'

ע"א בענין איש וביתו באו^{65.66} וז"ל נ"ב⁶⁷ ת"ת ומלכות ור"ל המלאכים שמן הז"א והמלאכים שמן המלי עכ"ל המק"מ שם.

יש מלאכים שהם מז"א ויש מלאכים שהם ממלכות, כפי שכתב הרח"ו על הנאמר בזהר בתחילת פרשת שמות, דף ד' ע"א, בענין "איש וביתו באו". וזו לשונו: "נ"ב, ת"ת ומלכות", כלומר, המלאכים שמז"א והמלאכים שממלכות. עד כאן לשון המק"מ שם.

יש אפוא שני סוגי מלאכים: מלאכים מז"א, הממד הזכרי, ומלאכים ממלכות, הממד הנקבי. אדמו"ר הזקן מצטט זאת מן המק"מ, פירוש על הזהר, המביא את הערתו של רבי חיים ויטאל על "איש וביתו באו": "האיש" הוא תפארת ו"הבית" הוא מלכות, כלומר המלאכים של כל אחת מהן.

15 והמלאכים שהם בתקוני שכינתא היא בחי' מלכות דאצי' נקי' נוקבין וכמש"ש בזהר ד' רמ"ז ע"א בפי'

בנות צעדה למיהוי עלי שור.⁶⁸ בנות צעדה.

המלאכים הנמצאים בתיקוני השכינה, שהיא בחינת מלכות דאצילות, נקראים נקבות. כך נאמר שם בזהר, דף רמ"ז ע"א, בפירוש "בנות צעדה עלי שור": "בנות צעדה

המלאכים הנמצאים ב"תיקוני השכינה", שהיא מלכות דאצילות, נקראים נקבות. הזהר מוכיח זאת מן הפסוק "בנות צעדה עלי שור". שבברכת יעקב ליוסף.

צעדות מיבעי ליי אלא ההוא עין דכתיב לעילא ומאן איהו עין משפט כו' ואיהו עין צעדה ופסעת למיטל בנות לתקונהא והיינו בנות צעדה ולא בנים

היה צריך לומר 'צעדות', אלא שזו אותה עין שנזכרה קודם; ומהי? עין משפט וכו'. היא צועדת ופוסעת לקחת בנות לתיקונה. וזהו 'בנות צעדה' ולא בנים."

הזהר מעיר שהפועל מופיע ביחיד, אף ש"בנות" הוא ברבים. הוא מסביר שהנושא הוא "העין" שנזכרה קודם, "עין משפט", הצועדת לקחת "בנות" לתיקונה. משום כך נאמר "בנות" ולא "בנים".

פיי שההשגחה הנמשכת עיי הע"ס דמלכות דאצי" שהיא בחי' עין משפט עיי מלך במשפט יעמיד ארץ⁶⁹ הוא נמשך ומתלבש בהמלאכים הנקראים בנות שהם בחי' נוקבין.

הכוונה היא שההשגחה הנמשכת באמצעות עשר הספירות של מלכות דאצילות, שהיא בחינת "עין משפט", על שם "מלך במשפט יעמיד ארץ", נמשכת ומתלבשת במלאכים הנקראים "בנות", שהם בחינת נקבות.

אדמו"ר הזקן מסביר שההשגחה הנמשכת באמצעות הספירות של מלכות דאצילות, המכונה "עין משפט" משום שמלכות היא המלך המנהיג במשפט, מתלבשת במלאכים המכונים "בנות" — המלאכים הנקביים.

16 וזהו בנות צעדה שהמלי צועדת על הבנות עלי שור⁷⁰ לראות ולהשגיח מעשה התחתונים ועיי נאמר עיינו משוטטות לשון נוקבא. וזהו ענין הכצקתה הבאה אלי.⁷¹

וזהו "בנות צעדה": המלכות צועדת על הבנות, "עלי שור", כדי לראות ולהשגיח על מעשי התחתונים. ועל כך נאמר "עיינו משוטטות", בלשון נקבה. וזהו ענין "הכצקתה הבאה אלי".

כעת מיושמת תמונת הזוהר: מלכות "צועדת על" ה"בנות" שלה, המלאכים הנקביים, כדי להשגיח על מעשי התחתונים. זו המשמעות של "עיינו משוטטות" בלשון נקבה, וגם הסיבה שהפסוק במאמר מדבר על "כצקתה" בלשון נקבה.

לשון נקבה שהיא בחי' מלכות שנק' דינא דמלכותא והוא העלאת הפגם עיי המלאכים שמבחי' מלי והכלים דע"ס דכחי' מלי הבאה אלי לאא"ס ב"ה המלוכש בע"ס דאצי".

בלשון נקבה, שהיא בחינת מלכות הנקראת "דינא דמלכותא". וזהו העלאת הפגם באמצעות המלאכים שמבחינת מלכות, וכן הכלים של עשר הספירות שבבחינת מלכות; "הבאה אלי" — אל אור אין סוף ברוך הוא, המלוכש בעשר הספירות דאצילות.

צורת הנקבה מצביעה על מלכות, מידת "דינא דמלכותא". "הכצקה הבאה אלי" היא הדיווח על הפגם, העולה באמצעות מלאכי מלכות וכלי מלכות, עד שהוא מגיע לאור אין סוף המלוכש בספירות דאצילות.

17 ועיינ אדרה נא ואראה עיי מדת החסד וכנודע שז"א רובו חסדים אנפוי דמלכא נהירין שהוא

, ועל כך נאמר "אדרה נא ואראה" — באמצעות מידת חסד. וכידוע, רובו של ז"א חסדים, "אנפוי דמלכא נהירין", כלומר,

תגובתו של ה', "אדרה נא ואראה", באה באמצעות מידת חסד. ז"א, התצורה הזכרית של המדות, מורכב בעיקר מחסדים; הזוהר מתאר זאת כ"פני המלך מאירים".

מ"ש עיני ה' הם משוטטים ל' זכר שהם בחי' דכורין שהוא בחי' חסד ואראה הכצעקתה כו' שאולי ע"י מדת החסד ימצא להם זכות.

זהו שנאמר "עיני ה' המה משוטטים", בלשון זכר, שהיא בחינת הזכרים ובחינת חסד. "ואראה הכצעקתה" וכו' — שמא באמצעות מידת חסד ימצא להם זכות.

זהו פירוש "עיני ה' המה משוטטים" בלשון זכר: אלו מלאכי ז"א, השייכים לחסד. "ואראה" פירושו שמא באמצעות חסד תימצא זכות כלשהי לסדום.

קטע 6 • 181

הדין והחסד קוראים אותן עובדות עצמן

18 וכמבואר באדר"ז דרצ"ג ע"ב⁷² שבחי' ההשגחה ע"י בחי' עיניו משוטטות ל' נוקבא הוא בחי' דין וההשגחה שע"י בחי' עיני ה' המה משוטטים הוא בחי' רחמים כו' ע"ש.

וכפי שמבואר באדרא זוטא, דף רצ"ג ע"ב, שההשגחה בבחינת "עיניו משוטטות", בלשון נקבה, היא בחינת דין; ואילו ההשגחה בבחינת "עיני ה' המה משוטטים" היא בחינת רחמים וכו', ע"י שם

באדרא זוטא נאמר במפורש שה"עיניים" הנקביות הן דין, ואילו ה"עיניים" הזכריות הן רחמים.

והענין שהוא עד"מ כמ"ש ושפטו העדה⁷³ והצילו העדה⁷⁴ עדה שופטת ועדה מצלת⁷⁵. לפי שבכל דבר יוכל ללמד זכות וחובה

והעניין הוא, על דרך משל, כפי שנאמר "ושפטו העדה... והצילו העדה": עדה שופטת ועדה מצילה. שכן בכל עניין אפשר לטעון לזכות או לחובה.

המשל הוא מבית דין: התורה מתארת את העדה הן כשופטת והן כמצילה, משום שבכל מקרה יש נימוקים גם להרשיע וגם לזכות.

וע"כ ארז"ל פסילנא ל' לצורבא מרבנן⁷⁶ לדינא דחביב עלי כגופאי ואין אדם רואה חוב לעצמו הרי

ולכן אמרו רבותינו ז"ל: "פסילנא ליה לצורבא מרבנן לדינא, דחביב עלי כגופאי", וכן "אין אדם רואה חובה לעצמו". הרי

התלמוד מספר על חכם שפסל את עצמו מלדון תלמיד חכם שהיה "חביב עליו כגופו", משום שאין אדם רואה חובה לעצמו

אע"פ שהוא חייב באמת אינו רואה עליו חובה שמחמת קירוב הדעת והחביבות מוצא מקום ללמד זכות. שאף על פי שהוא אשם באמת, אין רואים בו חובה, מפני שמתוך הקרבה והחביבה מוצאים מקום ללמד עליו זכות.

אהבה וקרבה גורמות לשכל למצוא נימוקים לזכות, גם כשיש אשמה ממשית

משא"כ למי שאינו חביב עליו כ"כ ה"י מלמד חובה וכמ"ש וכל יצר מחשבות לבו רק רע⁷⁷ כו'

לעומת זאת, על מי שאינו חביב עליו כל כך היה מלמד חובה, כפי שנאמר: "וכל יצר מחשבות לבו רק רע" וכו'

כלפי מי שאינו אהוב כל כך, אותן עובדות עצמן מתפרשות כחובה. לכן נאמר לפני המבול ש"כל יצר מחשבות לבו רק רע"

ועי' נמשך ויאמר ה' אמחה את האדם⁷⁸ כו' הרי מחמת זה שיצר מחשבות לבו רק רע נמשך ללמד חובה⁷⁹

ועל ידי כך נמשך "ויאמר ה' אמחה את האדם" וכו'. הרי משום שיצר מחשבות לבו רק רע נמשך ללמד עליו חובה

מתוך אותה הערכה באה הגזירה "אמחה את האדם": היצר הרע נחשב עילה להרשעה

ואח"כ בפי' נח כתיב ויאמר ה' אל לבו⁸⁰ לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם

ואחר כך, בפרשת נח, נאמר: "ויאמר ה' אל לבו: לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם

לאחר המבול, בפרשת נח, אומר ה' שלא יוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם

כי יצר לב האדם רע מנעוריו הרי שמסבירא זו עצמה שיצר לב האדם רע מצא ללמד זכות שלא יוסיף לקלל את האדמה בעבור האדם

כי יצר לב האדם רע מנעוריו". הרי מאותו טעם עצמו, שיצר לב האדם רע, מצא ללמד זכות — שלא יוסיף לקלל את האדמה בעבור האדם.

ה' נותן את הטעם: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו". אותה עובדה עצמה, שיצרו של האדם רע, נעשית כעת נימוק להקל

והיינו לפי שהי' התגלות מדת החסד עי' וירח ה' את ריח הניחוח⁸¹ שבקרבן שהקריב נח המשיך גילוי מדת החסד ללמד זכות בזו הסברא עצמה שנמשך תחלה ללמד חובה עי' מדה"ד.

וזהו מפני שהתגלתה מידת חסד באמצעות "וירח ה' את ריח הניחוח". הקרבן שהקריב נח המשיך גילוי של מידת חסד, כדי ללמד זכות באותה סברה עצמה שבתחילה נמשכה ללמד חובה באמצעות מידת הדין

השינוי בא בעקבות גילוי של חסד: כאשר ה' "הריח את ריח הניחוח" של קרבן נח, נמשכה מידת חסד, ואותו טעם שבעזרתו דן הדין לחובה נעשה בסיס לזכות

וזהו ענין החילוק בין ב' בחינות השגחות הנ"ל (ועמ"ש במ"א ע"פ לעשות הישר בעיני^{82,83} ה' אלקיך). וזהו פי' ארדה נא.

וזהו ההבדל בין שתי בחינות ההשגחה הנזכרות לעיל. (ועיינו במה שנכתב במקום אחר על הפסוק "לעשות הישר בעיני ה' אלקיך"). וזהו פירוש "ארדה נא"

זהו ההבדל בין שני סוגי ההשגחה, הנקבית של הדין והזכרית של חסד. אדמו"ר הזקן מפנה לדיון אחר על הפסוק "לעשות הישר בעיני ה' אלקיך", ואז חוזר להסביר את "ארדה נא"

כי צעקתה היא הבאה מלמטה למעלה שהוא בחי' גבורות ואוי"ח ולזה נאמר ארדה נא לשון ירידה הוא מלמעלה למטה דהיינו בחי' אוי"ח שהוא חסד להשגיח במדת חסד ללמד זכות.

"צעקתה" היא זו העולה מלמטה למעלה, בחינת גבורות ואור חוזר. לכן נאמר "ארדה נא": לשון ירידה, מלמעלה למטה, כלומר בחינת אור ישר, שהיא בחינת חסד — להשגיח במידת חסד וללמד זכות.

ה"צעקה" עולה מלמטה למעלה, בדומה לאור חוזר של גבורה. "ארדה נא" היא ירידה מלמעלה למטה, בדומה לאור ישר, שהוא חסד: ה' יורד בחסד כדי להשגיח ולמצוא זכות.

ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו⁸⁴ דהיינו אם עוונם גדול מנשוא כ"כ עד שגם ע"פ החסד לא יוכל למצוא זכות אז כלה. ואם לא. פי' אולי ע"י החסד יוכל ללמד זכות כו'.

"ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו" — כלומר, אם עוונם גדול כל כך עד שגם לפי מידת חסד אי אפשר למצוא להם זכות, אזי "כלה". "ואם לא" — כלומר, אולי באמצעות חסד אפשר יהיה ללמד זכות וכו'.

הפסוק מסתיים במילים "עשו כלה". אדמו"ר הזקן מפרש: אם עוונם גדול עד כדי כך שגם מידת חסד אינה יכולה למצוא להם זכות, תהיה כליה; "ואם לא" — ייתכן שחסד עוד ימצא להם זכות.

וזי"ש במדרש ארדה נא ממדה"ר למדה"ד^{85, 86} ובזהר דק"ה ע"ב⁸⁷ ארדה נא מדרגא דרחמי לדרגא דדינא⁸⁸ ר"ל להמשיך רחמים ממדה"ר אל בחי' מדה"ד ואראה כו'.

וזהו שנאמר במדרש: "ארדה נא" — ממידת הרחמים למידת הדין; ובזהר, דף ק"ה ע"ב: "ארדה נא" — מדרגא דרחמי לדרגא דדינא. כלומר, להמשיך רחמים ממידת הרחמים אל בחינת מידת הדין, "ואראה" וכו'.

המדרש והזהר אומרים ש"ארדה נא" פירושו ירידה ממידת הרחמים למידת הדין. אדמו"ר הזקן מסביר שהכוונה היא להמשיך רחמים לתוך מידת הדין, כך שהדין עצמו ייבחן ברחמים.

קטע 7 • 191-20

ראייה ושמיעה

19 והנה רש"י פי' בחומש ארדה נא למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה.⁸⁹ והענין דאיתא בת"ז⁹⁰ ואלין עשר ספירן אינון אזלין כסדרן⁹¹ חד אריך וחד קציר וחד בינוני.

רש"י מפרש בחומש על המילים "ארדה נא": "מלמד את הדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה". והענין הוא, כמובא בתיקוני זוהר: "ואלה עשר הספירות הולכות כסדרן: אחת ארוכה, אחת קצרה ואחת בינונית".

רש"י לומד מן המילים "ארדה נא ואראה" שדיינים אינם רשאים לפסוק בדיני נפשות אלא לאחר שראו בעצמם. כדי להסביר מדוע הראייה חשובה, אדמו"ר הזקן מביא מתיקוני זוהר שהספירות הולכות כסדרן: "אחת ארוכה, אחת קצרה ואחת בינונית".

פיי כי ע"ס נחלקי לגי קוין קו הימין חח"נ נקי חד אריך כי החסד נמשך ומתפשט יותר

הכוונה היא שעשר הספירות נחלקות לשלושה קווים. הקו הימני, חכמה, חסד ונצח, נקרא "אחד ארוך", משום שהחסד נמשך ומתפשט למרחק רב יותר.

עשר הספירות ערוכות בשלושה קווים. הקו הימני, חכמה, חסד ונצח, הוא "ארוך", משום שהחסד מגיע למרחק רב.

ולכן גמ"ח בין לעניים בין לעשירים⁹² הרי שהחסד מתפשט יותר מהרחמים שעל העשיר אין שייך רחמנות כ"א על העני.

ולכן גומלים חסד לעניים ולעשירים כאחד; מכאן שהחסד מתפשט יותר מן הרחמים, שכן רחמים שייכים רק כלפי העני ולא הרחמים.

הגמרא מלמדת שגומלים חסד לעניים ולעשירים כאחד, ואילו רחמים שייכים רק כלפי העני. נמצא שהחסד מגיע למרחק רב יותר מן הרחמים.

וקו השמאל בג"ה נקי חד קציר שאינו נמשך כ"א למי שהגון ביותר. וקו האמצעי נקי בינוני שמרחם על מי שנופל רחמנות.

הקו השמאלי, בינה, גבורה והוד, נקרא "אחד קצר", משום שהוא נמשך רק למי שראוי ביותר. הקו האמצעי נקרא "בינוני", משום שהוא מרחם על מי שראוי לרחמים.

הקו השמאלי, בינה, גבורה והוד, הוא "קצר": הוא מגיע רק למי שראוי ביותר. הקו האמצעי הוא "בינוני": הוא מרחם על מי שמצבו מעורר רחמים.

20 והנה יש ראייה ושמיעה הראיה נמשך מבחי חכמה קו הימין ושמיעה מבינה קו השמאל. וכנודע מענין

ראובן ושמעון⁹³

יש ראייה ויש שמיעה. הראייה נמשכת מבחינת חכמה, הקו הימני, והשמיעה מבינה, הקו השמאלי, כידוע בענין ראובן ושמעון.

ראייה ושמיעה מקבילות לשני הצדדים: ראייה לחכמה שבימין, ושמיעה לבינה שבשמאל. הדבר ידוע משמותיהם של ראובן, מלשון ראייה, ושמעון, מלשון שמיעה.

ולכן הראייה היא מלמעלה למטה והשמיעה ממטה למעלה שהאותיות מתעלים ונכנסים לאוזן השומע ולזה ג"כ הראייה נשפלת למטה יותר מהשמיעה שרואה דבר גשמי

ולכן הראייה היא מלמעלה למטה, והשמיעה מלמטה למעלה, שכן האותיות מתעלות ונכנסות לאוזנו של השומע. משום כך גם הראייה יורדת למטה יותר מן השמיעה, שהרי היא רואה דבר גשמי,

הראייה נעה מלמעלה למטה, ואילו השמיעה נעה מלמטה למעלה, שכן הקולות עולים אל האוזן. לכן הראייה מגיעה למטה יותר, עד לדברים גשמיים.

משא"כ השמיעה היא רק קול ודבור כי הראי היא מבחי' חד אריך וכנודע שיסוד אבא אריך כו'.

ואילו השמיעה קולטת רק קול ודיבור. זאת משום שהראייה היא מבחינת "אחד ארוך", וכידוע שיסוד אבא ארוך וכו'.

לעומת זאת, השמיעה קולטת רק קול ודיבור. הראייה שייכת לקו ה"ארוך"; אדמו"ר הזקן מוסיף את הידיעה הקבלית שיסוד אבא, כלומר חכמה, הוא ארוך.

וזהו מ"ש ארדה נא ואראה כי הכצקתה הבאה זהו כמו בחי' שמיעה שמבחי' בינה ולכן היא הבאה מלמטה למעלה והוא בחי' קו השמאל אבל ארדה נא ואראה בבחי' ראייה שהוא בחי' חסדים כו'.

וזהו שנאמר "ארדה נא ואראה": "הכצקתה הבאה" דומה לבחינת שמיעה, שמבחינת בינה; לכן היא באה מלמטה למעלה, והיא בחינת הקו השמאלי. אבל "ארדה נא ואראה" הוא בבחינת ראייה, שהיא בחינת חסדים וכו'.

על פי זה, "הכצקתה הבאה" דומה לשמיעה, שמקורה בבינה ועולה מלמטה, בצד השמאלי. "ארדה נא ואראה" היא ראייה, השייכת לחסד. ה' נענה לצעקה לא רק בשמיעה, אלא גם ב"ירידה" ובמבט של חסד.

בעבודה

המאמר אומר שיוסף זכה להשגחה העליונה, "עין ה' אל יראיו", בזכות שהחזיק אחרים: "טוב עין הוא יבורך, כי נתן מלחמו לדל". סדום פגמה באותה מידה עצמה ונמנעה ממנה. המאמר גם מראה, מתוך דוגמת השופט האוהב את מי שהוא דן, שקרבה וחסד מוצאים מקום ללמד זכות מתוך אותן עובדות עצמן שעליהן הדין היה מחייב לגנות.

שאלות לשיחה

1. במה שונה "גלוי וידוע" מן האופן שבו אדם מגיע לידיעת דבר, ומדוע ההבדל הזה עונה על קושיית הפילוסופים בדבר הריבוי?
2. אם ה' יודע הכול בעצמו, מדוע התורה מדברת על "עיניים" המשוטטות בארץ? מה תפקידם של הכלים והמלאכים?
3. כיצד מסבירות שתי בחינות הדעת מדוע ידיעתו של ה' מראש אינה כופה על האדם את בחירתו החופשית?
4. אותה עובדה, ש"יצר לב האדם רע", מובילה תחילה למבול ואחר כך להבטחת ה' שלא לקלל עוד את האדמה. מה השתנה, לפי המאמר?
5. מדוע קושר המאמר את "ארדה נא ואראה" לראייה ולא לשמיעה, ומה הדבר מלמד על הכלל של רש"י שעל הדיינים לראות בעצמם?

הערות

פסקה 1

1 הנח הכצקתה הוא לשון נקבה וכן הבאה, ועשו לשון נקבה ולשון זכר

נוסח אחר של המאמר מציג את השאלה כך: "צעקתה" היא לשון נקבה ויחיד, ואילו "עשו" הוא לשון רבים וזכר. הוא מוסיף שאלה כיצד שייך לומר על ה' שהוא "יורד", ובשני כתבי יד הנוכחים שם נוספת שאלה: מדוע הירידה תלויה בצעקה.

הערות קה"ת

במאמרי אדה"י פרשיות ע' קו הקושיא "מה שבתחלה אמר הכצקתה לשון נקבה ולשון יחיד ואח"כ אמר עשו לי רבים ולשון זכר". ושם מוסיף עוד קושיא "מהו ענין הירידה הזאת האריך שייך ירידה לפניו". וראה שם בשולי העמוד מב' כת"י דשם נוסף עוד קושיא "מה טעם תלה (הידיעה הכצקתה) הירידה בצעקה אם ירד דוקא ויראה כו'" ע"ש בארוכה. ובאוה"ת בראשית כרך ד תשלו, א.

2 הלא משמים הביט ה'

"ה' הביט משמים; ראה את כל בני האדם". אדמו"ר הזקן מביא אותו כדי לשאול מדוע ה', הרואה הכול משמים, צריך "לרדת" כדי לראות.

Psalms 33:13ג"ג: תהילים

משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם:

The L-RD looketh from heaven; He beholdeth all the sons of men;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

3 דינא דמלכותא דינא

הכלל התלמודי "דינא דמלכותא דינא". כאן נדרש ממנו רמז לכך שמלכות, "מלכות", היא מדת הדין והמשפט.

Bava Kamma 113a:14-16ט"ד-ט"ז: בבא קמא קי"ג א

ומוקסין. והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא! אמר רבי חנינא בר כהנא אמר שמואל: במוקס שאין לו קצבה. דבי רבי ינאי אמרי: במוקס העומד מאליה. איקא דמתני לה אהא: לא ילבש אדם כלאים אפילו על גבי עשרה בגדים, להבריך בו את המוקס. מתניתין דלא כרבי עקיבא. דתנא: אסור להבריך את המוקס. רבי שמעון אומר משום רבי עקיבא: מותר להבריך את המוקס.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

4 מלך במשפט יעמיד ארץ

"מלך במשפט יעמיד ארץ". הפסוק מראה שדין המלכות הוא דין המקיים את הארץ ולא מחריב אותה.

Proverbs 29:4ד"ד: משלי

מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה:

The king by justice establisheth the land; but he that exacteth gifts overthroweth it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

משלי כט, ד.

5 "אדרה נא וראה הכצקתה הבאה אלי עשו כלה". הפסוק על סדום הוא

הפסוק שבו נפתח המאמר.

בראשית י"ח:כ"א Genesis 18:21

אֲרֹדָּה־נָא וְאֶרְאֶה הַכְּצַקְתָּהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה:

I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 בערב היא באה

"בערב היא באה" נאמר על הנערות שהובאו אל המלך אחשוורוש; הוא מובא כדוגמה נוספת לשימוש בלשון נקבה "באה", המקבילה ל"הבאה" שבפסוק שלנו.

Esther 2:14ד"ד: אסתר

בְּעֶרְבַּי הָיָא בָּאָה וּבִבְקָרָהּ הָיָא שְׂכָה אֶל־בֵּית הַנָּשִׁים שְׁנֵי אֶלְיָדִי שְׁעִשְׁנֵי קָרִים הַמֶּלֶךְ שִׁמְרַהּ הַפִּילִגְשִׁים לֹא־תָבוֹא עוֹד אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי אִם־תִּפְּץ כָּה הַמֶּלֶךְ וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם:

In the evening she went, and on the morrow she returned into the second house of the women, to the custody of Shaashgaz, the king's chamberlain, who kept the concubines; she came in unto the king no more, except the king delighted in her, and she were called by name.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 2

7 ורחל באה

"ורחל באה עם הצאן אשר לאביה". דוגמה נוספת ללשון הנקבה "באה", המשלים את הדוגמאות ללשון "הבאה" שבפסוק שלנו.

Genesis 29:9ט"ט: בראשית

עוֹדְנֹה מְדַבֵּר עִמָּם וְרַחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה הוּא:

While he was yet speaking with them, Rachel came with her father's sheep; for she tended them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

בראשית כט, ט.

8 וביאור הענין . . יש להקדים לשון השגור

הערות קה"ת מציינת שמכאן ואילך יש להשוות את הדין למאמר מאוחר זה, העוסק באותו נושא.

הערות קה"ת

מכאן ואילך ראה ד"ה השמר לך תרלי"ה כרך א ע' ב ואילך.

9 בדחז"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והי העולם

חז"ל משתמשים בביטוי "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי העולם" בקשר לרבי מאיר, שלא היה בדורו כמותו. אדמו"ר הזקן מסתמך על הניסוח הקבוע הזה.

Eruvin 13b:3ג"ג: עירובין

אָמַר רַבִּי אֶהָא בְּרַחֲמֵינָא: גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שְׂאִין בְּדוּרוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר כְּמוֹתוֹ, וּמִפְּנֵי מָה לֹא קִבְּעוּ הִלְכָּה כְּמוֹתוֹ? שְׁלֹא

יכלו חֲבִירָיו לַעֲמֹד עַל סוֹף דַּעְתּוֹ. שֶׁהוּא אוֹמֵר עַל טָמֵא טְהוֹר וּמִרְאָה לֹו פָּנִים, עַל טְהוֹר טָמֵא וּמִרְאָה לֹו פָּנִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

קידושין ל' ב: כ"א-כ"ב Kiddushin 30b:21-22

וְכֵן בְּדִין, שֶׁשְׁלֹשָׁתָן שׁוֹתֵפִין בּוֹ. תְּנוּ רַבָּנִן: שְׁלֹשָׁה שׁוֹתֵפִין הֵן בְּאֶדָם: הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאֶבִּיר, וְאִמּוֹ. בְּזִמְזִין שְׁאֵדָם מִכְּבֵד אֶת אֶבִּיר וְאֶת אִמּוֹ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילוֹ דְרָתִי בִּנְיָהֶם, וּכְבֻדָּתִי. תְּנִינָא רַבִּי אוֹמֵר: גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁבֶן מִכְּבֵד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאֶבִּיר, מִפְּנֵי

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

חולין ט"ז ב: ט"ז-ט"ח Chullin 63b:9-10

תְּנִינָא רַבִּי אוֹמֵר גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁבַחמָה טַמָּא מְרוּבָה מִן הַטְהוּרוֹת לְפִיכָךְ מִנָּה הַכְּתוּב בַּטְהוּרָה גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שְׁעוֹפּוֹת טְהוּרִין מְרוּבִין עַל הַטְמָאִין לְפִיכָךְ מִנָּה הַכְּתוּב בַּטְמָאִין מֵאִי קַמִּיל כְּדֵרֵב הוֹנָא אִמֵּר רַב וְאִמֵּר לֵה אִמֵּר רַב הוֹנָא אִמֵּר רַב מִשּׁוּם ר' מֵאִיר לְעוֹלָם יִשְׁנָה אִדָם לְתַלְמִידוֹ דְרַךְ קֶצֶרָה

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

סנהדרין ע"ו ב: י"ג-י"ד Sanhedrin 76b:13-14

תְּנִינָא גַּמִּי הָכִי: רַבִּי אוֹמֵר, גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהַכְּרוֹל מִמֵּית בְּכָל שְׁהוּא, לְפִיכָךְ לֹא נִתְּנָה תוֹרָה בּוֹ שִׁיעוּר. וְהֵנִי מִיָּלִי דְבִרְוִיָּה מִיָּכְרוֹ. וְכַבֵּשׁ עָלָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם. רִישָׁא רְבוּתָא קָא מְשַׁמַּע לֹו, וְסִיפָא רְבוּתָא קָא מְשַׁמַּע לֹו. רִישָׁא רְבוּתָא קָא מְשַׁמַּע לֹו: אֵף עַל גַּב דְּלֹא אִיהוּ דְחָפּוֹ, כִּינּוּ דְאִין זְכוּל לְעֻלּוֹת מִשֶּׁם וְנֵת - חֲזִיב. סִיפָא רְבוּתָא קָא מְשַׁמַּע לֹו: אֵף עַל גַּב דְּחָפּוֹ, כִּינּוּ דְכֻכּוֹל לְעֻלּוֹת מִשֶּׁם וְנֵת - פְּטוּר.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

כמה פעמים בש"ס ואחדים מהם: עירובין יג, ב. קידושין ל, ב. לא, א. חולין סג, ב. סנהדרין עו, ב ועוד. וראה בדרך מצותיך מצות דין עבד עברי פרק ב. המשך תעריב פרק רלא. ד"ה והנה נת"ל תרס"ג.

10 גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם

אותו ביטוי מופיע גם בעניין בן המכבד את אמו יותר מאת אביו. הדבר מראה שזהו ביטוי שגור בלשון חז"ל.

קידושין ל"א א:א Kiddushin 31a:1

שְׁמַשְׁדִּלְתוֹ בְּדָכְרִים, לְפִיכָךְ הַקְדִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כִּיבּוּד אָב לְכִיבּוּד אָם. וְגִלּוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שְׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהֵבִיר מִתִּירָא מֵאֶבִּיר יוֹתֵר מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְלַמְדוֹ תוֹרָה, לְפִיכָךְ הַקְדִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹרָא הָאֵם לְמוֹרָא הָאָב.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

11 כי הנה הפילוסופים נלאו להשיג ענין ההשגחה פרטית

התניא מסביר את מטרת הצמצום וההסתר, שבאמצעותם העולם נראה כמצאיות נפרדת, כדי שתהיה מלכות ה' על עַם. הוא עוסק באותו מתח שבין אחדות ה' לבין עולם של פרטים נפרדים ורבים.

תניא, חלק שני; שער היחוד והאמונה Tanya, Sha'ar HaYichud 7:15

וְהָיָה, מִכָּאן יֵשׁ לְהַבִּין שְׁנֵי מַקְצֵת חֲכָמִים בְּעִינֵיהֶם, ה' יִכְפֹּר בְּעֵדָם, שֶׁשָּׁגוּ וְטָעוּ בְּעִינֵיהֶם בְּכַתְבֵּי הָאֲרִי' וְכִרְוֹנוֹ לְכַרְכָּה, וְהִכְיִינוּ עֵינֵינוּ הַצְמָצוּם הַמוֹחֵךְ שֶׁם כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא סִילַק עֲצָמוֹ וּמַהוּתוֹ חֹס וְשָׁלוֹם מְעוֹלָם הָיָה, רַק שֶׁמִּשְׁגִּיחַ מִלְמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחַה פְּרִטִית עַל כָּל הַיְצוּרִים כּוֹלֵם, אֲשֶׁר בְּשָׂמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תניא ח"ב פ"ו (פג, ב). מאמרי אדה"ז תק"ע ע' נג, ובארוכה בסה"מ תרמ"ג ע' קכד. ד"ה ויחי יעקב תרנ"ב ע' כט ואילך. שם ע' ככו. ובאזה"ת בראשית כרך ד תתשלו, א שהקושיא שייך יותר בעיקר התהוות ריבוי התחלקות הנבראים מהאחד הפשוט. במאמרי אדה"א בראשית ע' קכד כי שקושיא החוקרים על עיקר ענין ההשגחה [ולא להשיג כמו שכתב כאן].

12 אין אדם נוקף אצבעו מלמטה

"אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה". האמירה מבטאת השגחה פרטית גם על האירועים הקטנים ביותר.

חולין ז' ב: ט"ו-ט"ז Chullin 7b:15-16

ואמר ר' חנינא אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר (תהלים לו, כג) מה מצעדי גבר כוננו (משלי כ, כד) ואדם מה יבין דרכו א"ר אלעזר דם ניקוף מרצה כדם עולה אמר רבא בגודל ימין ובניקוף שני והוא דקאזיל לדבר מצוה אמרו עליו על ר' פנחס בן יאיר מימיו לא בצע על פרוסה שאינה שלו ומיום שעמד על דעתו לא נהנה מסעודת אביו:

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

Zohar III, 274b זח"ג רעד, כב

הערת קה"ת

חולין ז, ב. זח"ג רעד, ב.

13 הכצעקתה הבאה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

המשך הפסוק אדרה נא.

14 בערב היא באה

הקטע מופיע למטה Esther 2:14 המילים כאן מצטטות את

אסתר ב':י"ד Esther 2:14

בְּעֶרֶב הָיָה בָּאָה וּבִבְקָרָה הָיָה שָׁכָה אֶל-בֵּית הַנָּשִׁים שְׁנֵי אֲלִידֵי שַׁעֲשָׁנָה סָרִיס הַמֶּלֶךְ שִׁמְר הַפִּילִגְשִׁים לֹא-תָבוֹא עוֹד אֶל-הַמֶּלֶךְ כִּי אִם-תִּפְּץ כָּה הַמֶּלֶךְ וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם:

In the evening she went, and on the morrow she returned into the second house of the women, to the custody of Shaashgaz, the king's chamberlain, who kept the concubines; she came in unto the king no more, except the king delighted in her, and she were called by name.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

אסתר ב, יד.

15 ולהעיר ממרז"ל בכ"מ

ההערה משווה בין "מי שאמר והיה העולם" לבין ביטוי כגון "המחדש את העולם", ובין ההבחנה שם בין "הוא ציווה ונברא" לבין "אלקים ברא". המילים שנוספו מציעות שגם בדרגת התהוות העולמות ידיעת ה' היא באופן של "גלוי וידוע".

שבת נ"ה א:ח-ט"ז Shabbat 55a:8-9

אָמַר לָהּ: גְּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי שְׁאָם מִיחוּ בָהֶם לֹא יִקְבְּלוּ מֵהֶם. (אָמַר) [אֶמְרָה] לִפְנֵינוּ: רְבוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם! אִם לִפְנֵיהָ גְּלוּי, לָהֶם מִי גְּלוּי? וְהִינֵנוּ דִּקְתִּיב: "וְזָכוּ בְּחֹרֶר וּבְתוֹלָה טָף וְנָשִׁים תִּהְרָגוּ לְמַשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הָתָו אֶל תִּגְשׁוּ וּמִמְקַדְשֵׁי תַחֲלוּ". וְכַתִּיב: "וַיַּחֲלוּ בְּאֲנָשִׁים

הַזְקִינִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַקִּיטָה. תְּנִי רֶב יוֹסֵף: אֵל תִּקְרִי "מִקְדָּשִׁי" אֶלָּא "מִקְדָּשִׁי" — אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּימוּ אֶת הַתּוֹרָה כְּלָה מְאֹלָף וְעַד תִּיּוֹ. וּמִיָּד: "וְהִנֵּה שָׂשָׁה אֲנָשִׁים בָּאִים מִדֶּרֶךְ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

גלוי וידוע לפני (שבת נה, א. ועוד) — ובאם לא הי' אדה"י מעתיק כאן הסיום "מי שאמר והי' העולם" הי' כולל גם מחז"ל אלו, וי"ל שמרמז בזה עוד דוגמא וראי' ממאמרם "שאמר והי' העולם" (ולא — "שמהווה העולם", וע"ד החילוק בין "ציוה ונבראו" ו"ברא אלקים" — תו"א מג"א צו, ג). ועוד ענין — שאפילו בדרגת דהתהוות עולמות — ג"כ ישנו אופן ד"גלוי וידוע". לקו"ש ח"ח ע' 197. ראה ספר הערכים חב"ד ח"ד ע' תקכו. ראה גם לקמן לו, א.

פסקה 3

16 שאין ידיעתו ית'

המאמר שם מסביר שהנבראים, גם המלאכים הנעלים ביותר, נשארים נפרדים ומוגבלים, ואילו הי' הוא אחדות פשוטה; הדיון שלו בידיעת הי' מבוסס על ניגוד זה

הערת קה"ת

ראה לקו"ש שה"ש כא, ב.

17 הרי דעתו מלובשת בידיעה זו

הוא אומר שהשגחת הי' מגיעה לכל פרט, אך לא כמו ידיעת אדם המתלבשת במה שהוא יודע; הכול הוא "גלוי וידוע לפניו", והוא רואה את סוף כל הדורות במבט אחד. המאמר מפנה למאמר שלנו

הערת קה"ת

ראה לקו"ש שה"ש כא, ב.

18 כי לא מחשבותי מחשבותיכם

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם". הפסוק מובא כדי להראות שידיעת הי' שונה במהותה מידיעת האדם

ישעיהו נ"ה:8 Isaiah 55:8

כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם הי'

For My thoughts are not your thoughts, Neither are your ways My ways, saith the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נה, ח.

19 והנה כתיב שבעה אלה

הקטע דן בשני סוגי השגחה המקבילים ליחודא עילאה וליחודא תתאה: הי' משגיח לעיתים בחסד ולעיתים בגבורה, הן בוי"א והן במלכות. לפי ההערה, הוא חוזר לקטע הזה

הערת קה"ת

בלקו"ת ראה כד, א. שמע"צ צא, ד — מציין לכאן.

20 שבעה אלה עיני הי' המה משוטטים בכל הארץ

"שבעה אלה עיני הי' המה משוטטים בכל הארץ", בצורת הזכר "משוטטים"

זכריה ד':10 Zechariah 4:10

כי מי בו ליום קטנות ושִׁמְחוּ וְרֵאוּ אֶת־הָאֵבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרַבְבָּל שְׁבַע־הָ אֵלֶּה עֵינֵי ה' הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל־הָאָרֶץ:

For who hath despised the day of small things? even they shall see with joy the plummet in the hand of Zerubbabel,

even these seven, which are the eyes of the L-RD, that run to and fro through the whole earth.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 כי הי' עיניו משוטטות בכל הארץ

"כי הי' עיניו משוטטות בכל הארץ", בצורת הנקבה "משוטטות"; שתי הצורות ייקשרו לשני סוגים של השגחה

דברי הימים ב ט"ז:9 II Chronicles 16:9

כי הי' עֵינָיו מְשַׁטְטוֹת בְּכָל־הָאָרֶץ לְהַתְחַזֵּק עִם־לִבָּכֶם שְׁלֹם אֲלֵיו נִסְכַּלְתָּ עַל־זֹאת כי מַעֲתָה לֹשׁ עֲמָךְ מִלְחָמוֹת:

For the eyes of the L-RD run to and fro throughout the whole earth, to show Himself strong in the behalf of them whose heart is whole toward Him. Herein thou hast done foolishly; for from henceforth thou shalt have wars.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 כי נודע שבע"ס יש אורות וכלים

נוסח זה קושר את האורות והכלים לשאלה שלפנינו: אותו קושי מתעורר לגבי עשר הספירות הנבדלות של אצילות, היוצאות מאור אין סוף הפשוט, שלמעלה מכל חלוקה

הערת קה"ת

במאמרי אדה"א בראשית ע' קפד מקשר זה אלמעלה וז"ל שם: "אך באמת קושיא זו תפול גם כן על מציאות עשר ספירות דאצי' ממאצילן שהוא ג"כ בחי' התחלקות עשר מציאות פרטים . . ואיך נמצא זאת מבחי' אור א"ס הפשוט שהוא מופשט מגדר התחלקות מכל וכל" ע"ש. וראה פרשיות ע' קז. אזה"ת בראשית כרך ד תשלו, א.

23 כי בחי' חו"ג זהו בחי' כלי

הוא מסביר שחסד וגבורה הם כלים בוי"א, שבו האור מקבל את אופי הכלים, ואילו בעתיק "אין שמאל", משום שהכלי בטל לגמרי לאור

הערת קה"ת

בד"ה אין עומדין תרס"ו (בהמשך תרס"ו ע' תפא) מפרש: והיינו בוי"א לפי שהאור נעשה כמהות הכלים כו', אבל בא"א לית שמאלא בהאי עתיקא לפי שהכלי בטל לגמרי אל האור והי' כמהות האור כו' עכ"ל ע"ש.

24 מחנה מיכאל מקבלים מבחי' חסד כו'

למילים האלה Zohar III, 235b הערת קה"ת מפנה ל

Zohar III, 235b זח"ג רלה, זח"ג

הערת קה"ת

ראה זח"ג רלה, ב. ובכ"מ.

פסקה 4

25 קונה לו קטיגור אחד

"העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד". כאן מובן ה"קטיגור" כפגם שהחטא יוצר במלאך מסוים

משנה אבות ד':11א Pirkei Avot 4:11א

רבי אֶלְעִזָּר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד. וְהָעוֹבֵר עַבְרָה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ קְטָגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כּוֹתְרִים בְּפָנֵי הַפְּרָעָנוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדֵּלָר אוֹמֵר, כָּל כְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, סוֹפָה לְהַתְקִים. וְשִׁאיִנָּה לְשֵׁם שְׁמַיִם, אֵין סוֹפָה לְהַתְקִים:

Rabbi Eliezer ben Jacob said: he who performs one commandment acquires for himself one advocate, and he who commits one transgression acquires for himself one accuser. Repentance and good deeds are a shield against pun-

ishment. Rabbi Yochanan Hasandlar said: every assembly which is for the sake of heaven, will in the end endure; and every assembly which is not for the sake of heaven, will not endure in the end.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסקה 5

וגם המלאכים המקבלים מהם

מובא בעניין המלאכים המקבלים מן הכלים; אותו מאמר מצוטט בהמשך על הפסוק "לא הביט און ביעקב".

הערת קה"ת

ראה ד"ה וחר סיני תרנ"ג ע' רא.

מארי דעינין

מובא בעניין המלאכים הנקראים "מארי דעינין".

הערת קה"ת

ע' אוה"ת וירא כרך ד תשלו, א. פ' עקב ע' תקצו.

פסקה 6

דע מה למעלה ממך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ב, א.

דע מה למעלה ממך עין רואה

"דע מה למעלה ממך: עין רואה, ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים". המקור מחזק את תיאור ה"ענינים" האלוניות המשניות על כל מעשה.

משנה אבות ב:א:1 Pirkei Avot 2:1

רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיעבר לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים:

Rabbi said: which is the straight path that a man should choose for himself? One which is an honor to the person adopting it, and [on account of which] honor [accrues] to him from others. [On account of which] a light commandment as with a grave one, for you did know not the reward for the fulfillment of the commandments. Also, reckon the loss [that may be sustained through the fulfillment] of a commandment against the reward [accruing] thereby, and the gain [that may be obtained through the committing] of ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

והוא ע"ד גלוי וידוע

ההערה אומרת שהקטע מפנה לכאן; המאמר שלו מעמת בין הנבחרים המתחלקים לבין אחדותו הפשוטה של ה', ומסביר את השגחתו באופן של "גלוי וידוע".

הערת קה"ת

בלקו"ת שה"ש כא, ב מציין לכאן. ראה ד"ה צהר תעשה תרע"ג.

פסקה 7

שו"ה משוטטות — בבחי' גלוי וידוע

לפי ההערה, אור התורה שם מפנה לקטע זה.

הערת קה"ת

באוה"ת סידור ע' נ מציין לכאן. ענין הידיעה נתבאר בארוכה בספר הערכים-חב"ד ח"ד בערך אורות דספירות "פשיטותם" ע' פד ואילך, ובמילואים שם ע' תקכו, שהכוונה כאן בתו"א דזה מה שהוא יודע הוא לא מצד שהוא רואה כבר את המעשים, כי אם שהידיעה היא מחמת עצמו, ע"ש. ראה ביאוה"ז להצ"צ כרך א ע' סה ואילך.

פסקה 8

ועיין בפרדס שער

בגרסה המקבילה נוסף: כפי שמסביר הפרדס בכמה מקומות, על קושיות הפילוסופים בדבר השתלשלות העולם מן הסיבה הראשונה אפשר להשיב רק באמצעות חכמת הקבלה; משום כך נקראות עשר הספירות דאצילות בוהר "רוא דמהימנותא קדישא".

הערת קה"ת

במאמרי אדה"ז פרשיות ח"א ע' קז "וכמבואר בפרדס בכמה דוכתי שא"א לתרץ קושיות הפילוסופי וכל המבוכים שנבוכו בענין ההשתלשולי מאח"פ אם לא ע"י חכמת הקבלה וע"כ נק' בחי' ע"ס דאצי' בוהר בשם רוא דמהימנותא קדישא כידוע".

ושער ד' פ"ט

אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא לפרדס רימונים של רבי משה קורדובירו, שער ד, פרק ט, בענין זה; בהמשך הוא מצטט שוב את אותו פרק בענין הידיעה והבחירה.

פרדס רימונים ד:י"א-י"ב 10-11 Pardes Rimmonim 4:10-11

... ועוד נשמתא אית לה כמה שנויין ומקרים וסכות דאתקריאו לה, מה דלאו הכי למארי כלא. ובג"ד היא אדמייא לגביה בשולטנותא דילה על כל אברי גופא, אבל לא במלה אחרא עכ"ל. ומתוכו מתבארים כל חלקי וצדי הדרוש הנדרש בשער זה. ועתה רצוננו להאריך בביאורו ובפרטי דבריו מפני רבוי תועלתו. ועוד שמתוכו יתבאר רוב מה שפי' בפרקים הקודמים. ופי' חכם בכל מיני חכמות, מפני שיש בחי' רבות אל החכמה והבינה. והם מיני חכמות כפי שנוי ורבוי הבחינות. ובכלן מתפשט הא"ס כדי לפעול כל הפעולות כי אין בכח המדות לפעול פעולות זולתו. ...

Pardes Rimmonim (Public Domain)

וברע"מ פי' שופטים ד' ער"ה סע"א

קטע רעיא מהימנא בוהר על שופטים, המובא לדיון נוסף בנושא.

ספר הוהר, שופטים ג:י"א-ד:כ"א-4:20 Zohar, Shoftim 3:11-4:20

היוצר עין הלא יביט

"היוצר עין, הלא יביט". הפסוק מחדד את השאלה: הי' אינו זקוק למתווך כדי לראות.

תהילים צ"ד:ט' Psalms 94:9

הַנִּטֵּעַ אֵזָן הָלֹא יִשְׁמָע אִם-יִצָּר עֵין הָלֹא יִבִּיט:

He that planted the ear, shall He not hear? He that formed the eye, shall He not see?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שם שאינו מדקדק עמהם להתבונן בהאון ועמל שלהם".

וירא און ולא התבונן

"וירא און ולא התבונן". הפסוק מסביר את הפסוק הקודם: ראייה שאינה משפיעה על הרואה.

איוב י"א:11 Job 11:11

כִּי־הוּא יָדַע מִתִּי־שׁוֹן וַיֵּרָאֵנוּ וְלֹא יִתְבּוֹנֶן:

For He knoweth base men; and when He seeth iniquity, will He not then consider it?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב יא, יא. סה"מ תרג"ג שם "והטעם מה שוירא און ולא התבונן הוא מפני שהפגם ממעשה התחתונים אינו מגיע לשם, והיינו בבחי' עצמיות אוא"ס שהוא למעלה מעלה מבחי' עולם, ולכן מה שנעשה בעולם אינו נוגע שם כלל" ע"ש. ראה המשך תער"ב כרך ג' ע' אשסט.

אם צדקת מה תתן לו

"אם צדקת מה תתן לו". ברמת דעת עליון, מעשי האדם אינם משנים את ה'

איוב ל"ה:7 Job 35:7

אִם־צִדְקָתְךָ מַה־תִּתֶּן־לוֹ אוֹ מַה־מִּדְּיָךְ יִקַּח:

If thou be righteous, what givest thou Him? Or what receiveth He of thy hand?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לה, ז.

טהור עינים מראות ברע

"טהור עינים מראות ברע". הפסוק מובן כראיית הרע בלי שזו תותיר רושם

חבקוק א':13 Habakkuk 1:13

טָהוֹר עֵינַיִם מִרְאֹת רָע וְהִבִּיט אֶל־עֵמֶל לֹא תוּכַל לָמַה תִּבְטֵט בּוֹגְדִים תַּחֲרִישׁ בְּכַלֵּעַ רָשָׁע צָדִיק מִמֶּנּוּ:

Thou that art of eyes too pure to behold evil, And that canst not look on mischief, Wherefore lookest Thou, when they deal treacherously, And holdest Thy peace, when the wicked swalloweth up The man that is more righteous than he;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

חבקוק א, יג.

שממית בידים תתפש

"שממית בידים תתפש ובהיכלי מלך היא". הפסוק מובא בדרך אגב בדיון על דעת עליון.

משלי ל':28 Proverbs 30:28

שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תִּתְפַּשׁ וְהִיא בְּהִיכְלֵי מְלָךְ:

The spider thou canst take with the hands, Yet is she in kings' palaces.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ל, כח.

ומשם מקור הסליחה

נוסף שם שדווקא משום שהפגם אינו מגיע לשם באה משם הסליחה: משם נמשכת מחילת העוונות למטה, כדי למלא את הפגמים

הערת קה"ת

תהלים צד, ט.

אך הענין כמ"ש

לפי ההערה, קטע מכאן ואילך הועתק לשם בסדר אחר, בתוספת הסברים והרחבות.

הערת קה"ת

קטע מכאן נעתק בסה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) ע' לה בשינוי סדר עם הוספות וביאורים.

כי אל דעות ה'

"כי אל דעות ה'". לשון הרבים נקראת כשתי בחינות בדעת: דעת עליון ודעת תחתון.

שמואל א ב':3 I Samuel 2:3

אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבוּהָהּ גְבוּהָהּ יֵצֵא עֲתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת הַבַּיִת:

Multiply not exceeding proud talk; Let not arrogancy come out of your mouth; For the L-RD is a G-d of knowledge, And by Him actions are weighed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמואל-א ב, ג. ראה אזה"ת בראשית כרך ד תשלו, א. סה"מ תרכ"ו ע' קמה ואילך. סה"מ תרכ"ט כט ואילך.

שיש ב' בחי' בדעת

למילים האלה Zohar III, 291a הערת קה"ת מפנה ל

זח"ג רצא, Zohar III, 291a

הערת קה"ת

זח"ג רצא, א.

שיש ב' בחי' בדעת

הערת קה"ת מביאה את קטע הזהר הזה כמקור ללימוד שיש שתי בחינות בדעת.

ספר הזהר, האדרא זוטא י"ט:פ"ו-19:87-22:95 Zohar, Idra Zuta

כ"ב:צ"ה

שיש ב' בחי' בדעת . . מקיף וסוכ"ע

הקטע בראה מקשר בין שתי בחינות של ביטול, יחודא עילאה ויחודא תתאה, לבין שתי בחינות של השגחה מלמעלה. הדבר מתאים להבחנה כאן בין דעת עליון המקיפה ובין דעת תחתון

הערת קה"ת

ראה לקו"ת ראה כד, א. שמע"צ צא, ד. ובכ"מ.

לא הביט און ביעקב

דברי בלעם: "לא הביט און ביעקב". הם נקראים כאן כך: ה' רואה אך אינו מתפעל, כדרך דעת עליון

במדבר כ"ג:21 Numbers 23:21

לֹא־הִבִּיט אָנוּן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עֵמֶל בְּיִשְׂרָאֵל הִ' אֶלְקִיו עֲמֹ וְתִרְעוּת מְלָךְ בּוֹ:

None hath beheld iniquity in Jacob, Neither hath one seen perverseness in Israel; The L-RD his G-d is with him, And the shouting for the King is among them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כג, כא. ראה ד"ה והר סיני תרג"ג ע' רא "דאין פירושו שלא ראה את האון כלל דהכל גלוי וידוע לפניו, אלא שאינו מתפעל מזה וכמו שפרש"י

סה"מ תרנ"ג שם "ואדרכה משם נמשך הסליחה כו' והיא הנותנת מפני שאין הפגם נוגע שם לכן נמשך משם להיות סליחות עוונות למלאות הפגמים כו".

47 היינו בכלים דע"ס דאבי"ע

הוא מפנה לכאן ומסביר שהפגם מגיע לכלים דאצילות, ושזהו ידיעה בבחינת התלבשות.

הערת קה"ת

ראה המשך תער"ב ח"ג ע' אישסט. שמציין לכאן "מבו" [= הכוונה לכאן] דבהכלים דאצ"י מגיע הפגם והוא בבחי' יודע היינו בבחי' התלבשות כו". וראה שם ע' אירכח.

48 הגה"ה

הקטע הזה מפנה להגהה כאן. הוא מסביר שדעת עליון אינה נמשכת כלל לתוך המדות; היא סובב כל עלמין, מכתר, ואינה מוגבלת בשום כלי. לפי פירושו, "וירא און ולא התבונן" ו"לא הביט און ביעקב" אומרים אותו דבר.

הערת קה"ת

בלקו"ת שה"ש ל, ב מציין לכאן.

49 בווהר על פקודי נאמר ש"עיני ה'" הן כוחות המשיגים כולם על העולם. מקור זה מצוטט לזיהוי העיניים עם אמצעי ההשגחה

ספר זוהר, פקודי מ"ט: תרי"א-תרכ"א Zohar, Pekudei 49:611-621

9 פסקה

50 מכרחת את הבחירה כלל

נוספת שם הוכחה שידעה מראש אינה מכריחה את הבחירה: משביעים את האדם "תהי צדיק".

הערת קה"ת

"שהרי משביעין אותו תהא צדיק" — סה"מ תרכ"ט ע' כט.

10 פסקה

51 דוקא . . שעי" הכלים והעינים

הוא מפרט את העניין: באמצעות הכלים והמדות, שאליהם מגיע הפגם, נמשכים השכר והעונש; הדבר נעשה על ידי ירידת ה' לדעת תחתון, אור ממלא כל עלמין, בכלי הספירות של ארבעת העולמות.

הערת קה"ת

שעי" הכלים והמדות שלשם מגיע הפגם ומשם נמשך השכר והעונש שזהו עיי ירידתו והשפלתו בבחי' ד"ת בחי' ממכ"ע היינו בכלים דע"ס דאבי"ע — סה"מ תרכ"ט ע' ל.

52 ועיין בפרדס ש"ד פ"ט בענין ידיעה ובחירה

רבי משה קורדובירו דן שם בידיעה ובבחירה ומבחין בין ידיעת ה' לפני שאדם חוטא לבין ידיעתו לאחר שחטא. אדמו"ר הזקן מקביל הבחנה זו לדעת עליון ולדעת תחתון.

פרדס רמונים ד':ט' Pardes Rimmonim 4:9

11 פסקה

53 וירא אלקים את בני

"וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים". הפסוק נקרא כאן כמעבר מידיעה בדעת עליון לידיעה בדעת תחתון, שממנה באים שכר ועונש.

שמות ב':כ"ה Exodus 2:25

וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים:

And G-d saw the children of Israel, and G-d took cognizance of them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ב, כה.

12 פסקה

54 עין ה' אל יראיו

"עין ה' אל יראיו". הפסוק מובא בעניין ההשגחה שמבחינת דעת עליון

תהילים ל"ג:י"ח Psalms 33:18

הִנֵּה עֵין ה' אֶל־יִרְאָיו לְמִי־חֲלִים לְחֶסֶדוֹ:

Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him, Toward them that wait for His mercy;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, יח.

55 עין בעין נראה

"אשר אתה ה' נראה עין בעי". הפסוק מובא בעניין אותה השגחה עליונה

במדבר י"ד:י"ד Numbers 14:14

וְאָמְרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה ה' בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִין בְּעִין נֹרָא אַתָּה ה' וְעַנְנְךָ עֲמֵד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עָנָן אַתָּה חֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה:

they will say to the inhabitants of this land, who have heard that Thou L-RD art in the midst of this people; inasmuch as Thou L-RD art seen face to face, and Thy cloud standeth over them, and Thou goest before them, in a pillar of cloud by day, and in a pillar of fire by night;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יד, יד.

56 כדפי באד"ר דף ק"ל ע"א

מצוין לדיון בקטע זה מהאדרא רבה.

הערת קה"ת

ראה המשך תער"ב ח"ב ע' א"ל.

57 בן פורת עלי עין

ברכת יעקב ליוסף, הנקראת כאן "בן פורת עלי עין", וקושרת את יוסף לעין העליונה.

בראשית מ"ב:כ"ב Genesis 49:22

בֶּן פֶּתַח יוֹסֵף בֶּן פֶּתַח עֲלֵי־עֵין בְּנוֹת צִעְדָּה עֲלֵי־שׁוּר:

Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, כב.

58 ויכלכל יוסף

"ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו" ואת בית אביו. נדיבותו ויכתה אותו בבחינה זו.

בראשית מ"ז:י"ב Genesis 47:12

וַיִּכְלַל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אָחָיו וְאֶת־כָּל־בֵּית אָבִיו לָחֶם לְפִי הַטָּף:

And Joseph sustained his father, and his brethren, and all his father's household, with bread, according to the want of their little ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

בראשית מז, יב.

59 טוב עין הוא יבורך

"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל". הפסוק קושר נתינה בנדיבות ל"עין" העליונה.

משלי כ"ב:ט"ז: Proverbs 22:9

טוב־עין הוא יְבָרֵךְ כִּי־נָתַן מִלְחָמוֹ לְדָל:

He that hath a bountiful eye shall be blessed; For he giveth of his bread to the poor.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת

משלי כב, ט.

60 ורב חסד

"ורב חסד", אחת משלוש עשרה מידות הרחמים, הנזכרת כבחינה הממתיקה את כל הדינים.

שמות ל"ד:ו: Exodus 34:6

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 פסקה

61 בזהר... דמשפטים דק"ז

לפי ההערה, מובאים שם דברי קטע הוזהר הזה בצירוף הסבר.

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקטו מעתיק לשון הוזהר עם ביאור. ובסה"מ תרכ"ט ע' ל.

62 וכ"ה בזהר ויחי דרמ"א סע"א

לפי ההערה, מובאים שם דברי קטע הוזהר הזה.

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך שם ע' תקיד מעתיק הלשון.

63 וכ"ה בזהר ויחי דרמ"א סע"א

הוזהר על ויחי מסביר שה"משפטים" נמצאים בתיקוני השכינה למטה.

ספר הוזהר, ויחי ס"ד:תרנ"א-65:661-64:651 Zohar, Vayechi
ס"ה:תרס"א

64 כי יש מלאכים שהם מז"א ויש מלאכים שהם ממלכות

נאמר שם, ככל הנראה בהתייחסות לעניין זה, שלפי מאמר זה מדובר במלאכים של אצילות, שנוצרו מן החיצוניות של הכלים דו"א ומלכות נדון מדוע הפסוק אומר לפעמים "משפטים" 1408 קדאצילות; ב" ולפעמים "משפטים".

הערת קה"ת

ראה בהמשך תעריב ח"ג ע' איתע, ואולי הכוונה לכאן, שכי "לפמ"ש בתו"א בדי"ה אדרה נא הבי' נרי' שהם מלאכים דאצ"י וכמ"ש באגה"ק שם [סי' כ] דמחיצוניות הכלים ד"ס דאצ"י שהן אלקות נבראו ההיכלות כ"י וגם גופות

המלאכים דאצ"י שהן בחי' יש כו', די"ל דעיניו משוטטים ועיניו משוטטות שהן בחי' דכורין ונוקבין מבחי' ז"א ומלי' כמ"ש בדי"ה אדרה נא הנ"ל הן המלאכים המתהווים מבחי' חיצוניות הכלים דו"ג דאצ"י כו"י ע"ש. וראה שם ע' איתח מה שלפעמים נאמר משוטטים ולפעמים משוטטות ע"ש.

65 בזהר ר"פ שמות דף ד' ע"א בענין איש וביתו באו

הזהר בתחילת שמות, על "איש וביתו באו"; בהערתו שם מפרש רבי חיים ויטאל את הפסוק כתפארת ומלכות, כלומר כמלאכים של ז"א ושל מלכות.

ספר הזהר, שמות ה':ל"ג-ו':ל"ט 5:33-6:39 Zohar, Shemot

R. Hiya found an indication of the purity of the Israelitish women in Egypt in the text: "And he made the laver of brass, and the foot of it brass, of the looking-glasses of the women assembling at the door of the tent" (Ex. 38, 8). What was the merit of the women to have made them worthy of such honour that their looking-glasses should be used for the laver of the Tabernacle? Their ritual ablutions on the one hand, and their eagerness to attract their husbands on the other. ...

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

66 איש וביתו באו

"איש וביתו באו" — הפסוק שעליו מעירים הזהר ורבי חיים ויטאל

שמות א':1 Exodus 1:1

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ:

NOW THESE are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 עמ"ש — וז"ל נ"ב

לפי ההערה, הנוסח שם הוא "לשון המק"מ" לפני נ"ב"

הערת קה"ת

בסה"מ תרכ"ט שם: וז"ל המק"מ נ"ב.

15 פסקה

68 בנות צעדה למיהוי עלי שור

ברכת יעקב ליוסף: "בנות צעדה עלי שור", שהוזהר מפרש

בראשית מ"ט:כ"ג Genesis 49:22

בן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עֲלֵי־עֵינָיו בְּנוֹת צִעְדָּה עֲלֵי־שׁוֹר:

Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 מלך במשפט יעמיד ארץ

"מלך במשפט יעמיד ארץ" — פסוק הקושר את מלכות ל"משפט" ול"יעין משפט".

משלי כ"ט:ד Proverbs 29:4

מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ וְאִישׁ בְּתִרְמוֹת יִהְיֶה־נָּה:

The king by justice establisheth the land; but he that exacteth gifts overthroweth it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

75 וישפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הערת קה"ת

מסעי לה, כד-כה. סנהדרין פ"א משנה א.

76 פסילנא לי לצורבא מרבנן

חכם אמר שיפסול את עצמו מלדון תלמיד חכם שהיה חביב עליו כגופו, משום שאין אדם רואה חובה לעצמו

Shabbat 119a:1 א"א: שבת קי"ט

עבדנא יומא טבא לרבנן. אמר רבא תיתי לי, דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא, לא מוּיגנא רישי אבי סדיא כמא דלא מהפיקנא בנכותיה. אמר מר בר רב אשי: פסילנא לקה לצורבא מרבנן לדינא. מאי טעמא? — דחביב עלי כגופאי, ואין אדם רואה חובה לעצמו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קי"ט, א.

77 וכל יצר מחשבות לבו רק רע

לפני המבול: "כל יצר מחשבות לבו רק רע" — העובדה מתפרשת כעילה לחובה.

בראשית ו':ה' Genesis 6:5

וַיֵּרָא ה' כִּי רָבָה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יִצְרַת מַחְשַׁבַת לְבוֹ רֶק רָע כָּל־הַיּוֹם:

And the L-RD saw that the wickedness of man was great in the earth, and that every imagination of the thoughts of his heart was only evil continually.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ו, ה.

78 ויאמר ה' אמתה את האדם

"אמתה את האדם" — הגוירה שבאה בעקבות פירוש יצרו הרע של האדם לחובה.

בראשית ו':ז' Genesis 6:7

וַיֹּאמֶר ה' אִמְתַּח אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמַתִּי כִּי עָשִׂיתִם:

And the L-RD said: 'I will blot out man whom I have created from the face of the earth; both man, and beast, and creeping thing, and fowl of the air; for it repenteth Me that I have made them.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ו, ז.

79 נמשך ללמד חובה

ההערה מציינת זאת כדיון נוסף בעניין

הערת קה"ת

ראה לקו"ת אמור לט, א. שה"ש מז, ד. באוה"ת ענינים עי קצו מציין לכאן.

80 ויאמר ה' אל לבו

לאחר המבול, אותה עובדה — יצרו הרע של האדם — נעשית סיבה שלא

פסקה 16

70 בנות צעדה . . עלי שור

"בנות צעדה עלי שור" — לפי הוזהר, מלכות צועדת על מלאכיה הנקביים כדי להשגיח על התחתונים

בראשית מ"ט:כ"ב Genesis 49:22

בן פרת יוסף בן פרת עלי־עין בנות צעדה עלי־שור:

Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall. .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, כב.

71 הכצעקתה הבאה אלי

הפסוק שבמאמר; צורות הנקבה שבו מוסברות כמתייחסות להשגחת מלכות.

בראשית י"ח:כ"א Genesis 18:21

אֲרֹדֶה־נָּא וְאֶרְאֶה הַפְּצַעְקָתָה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:

I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית יח, כא.

פסקה 18

72 וכמבואר באדר"ז דרצ"ג ע"ב

האדרא זוטא מסבירה שההשגחה של "עיניו משוטטות", בלשון נקבה, היא דין, ואילו זו של "המה משוטטים", בלשון זכר, היא רחמים

ספר הוזהר, האדרא זוטא כ"ד:ק"ג-ג' Zohar, Idra Zuta 24:113-27:121
כ"ז:קכ"א

73 וישפטו העדה

"וישפטו העדה" — העדה שופטת בין הרוצח לגואל הדם; תפקיד בית הדין לדון.

במדבר ל"ה:כ"ד Numbers 35:24

וַיִּשְׁפְּטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:

then the congregation shall judge between the smiter and the avenger of blood according to these ordinances;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 והצילו העדה

"והצילו העדה" את הרוצח; תפקיד בית הדין להציל. חז"ל דורשים מן הפסוקים עדה שופטת ועדה מצילה.

במדבר ל"ה:כ"ה Numbers 35:25

וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הַרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהָשִׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיָּשָׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:

and the congregation shall deliver the manslayer out of the hand of the avenger of blood, and the congregation shall restore him to his city of refuge, whither he was fled; and he shall dwell therein until the death of the high priest, who was anointed with the holy oil.

בראשית ח:כ"א

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בראשית ה, כא.

המראה מקום של קה"ת למיילים האלה (ההערה למטה)

הצרת קה"ת

נתן ח. בא.

זהו הדין שאליו מפנה אדמו"ר הזקן. הוא מסביר את "אלקים ידעת" כייחוד העליון והייחוד התחתון, ואומר שה' משיגה לפעמים מלמעלה למטה ולפעמים מלמטה למעלה — בדומה לשני סוגי ההשגחה כאן.

הערת קה"ת

לקו"ת ראה כג. ד וא"לך.

"לעשות הישר בעיני ה' אלקיך" – אדמו"ר הזקן מפנה לדיון שלו בפסוק זה במקום אחר.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:ט"ט

כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁמֹר אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת הִשָּׁר בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d.

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הפסוק מתפרש חלק אחר חלק: "כלה" במשמעות של כליה, ו"ואם לא" כאפשרות שחסד ימצא זכות.

בראשית י"ח:כ"א Genesis 18:21

אֲרֹדֶה-נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעְקָתָהּ הַבְּאֵה אֵלַי עֲשׂוּ כָלֵה וְאִם-לֹא אֲדַע:

I will go down now, and see whether they have done altogether according to the cry of it, which is come unto Me; and if not, I will know.'

Migra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

לפי ההערה, מקורו של מדרש זה מצוין שם.

הערת קה"ת

ראה רמב"ן וירא יח, כ. הנסמן במאמרי אדה"א בראשית ע' קצו.

הערת קה"ת מפנה כאן לרמב"ן כמקור למדרש ש"ארדה נא" פירושו מעבר

רמב"ן על בראשית י"ח:כ'

מצוטט שם הזוהר הזה, ההולך בעקבות המדרש: "וכי לא ידע הקב"ה...?"
אלא 'ארדה נא' — מדרגת הרחמים למדרגת הדין."

הערת קה"ת

בתורת חיים ר"פ וירא (צו, א): בזהר [ח"א קה, ב] אי ע"ד המדרש הנ"ל וז"ל וכי לא הוה ידע קודמיה דא' ארדה נא . . . אלא ארדה נא מדרגא דרחמי למדרגא דדינא כ"י.

הזוהר שואל אם הקב"ה לא ידע זאת כבר, ומסביר "ארדה נא" כירידה ממדרגת הרחמים למדרגת הדין.

ספר העזר. וירא י"ב:א-י"ד:ב² Zohar, Vavra 12:201-14:212

According to another interpretation, again, the proper reading is ‘asu (they have made), and this accords with the translation of Onqelos. It says: “I will go down and see.” Are not all things revealed before the Almighty that there was need for Him to go down and see? The expression, however, “I will go down”, implies descent from the grade of mercy to that of rigour, and by “and see” is meant the consideration of the kind of punishment to be meted out to them.

The Zohar: London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

89 דש"י פי' בחומש ארדה נא למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות
אלא בראיה

רש"י לומד מן המילים "אודה נא ואראה" שדיינים אינם רשאים לפסוק בדיני נפשות בלי שראו בעצמם.

Rashi on Genesis 18:21 רש"י על בראשית י"ח:כ"א

אדרה נא. למד לדגנים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה. דבר אחר, אדרה נא לסוף מעשה:ם: הכזעתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. וכן עומדים במרדם, כלה אני עושה בהם, ואם לא יעמדו במרדן אדעה מה אעשה להפרע מהו ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך (שמות ל"ג); ולפיכך יש הפסק נקדת פסיק בין עשו לכלה, כדי להפריד תבה מחברתה. ורבותינו ...

נא I WILL GO DOWN NOW — This teaches the judges that they should not give decisions in cases involving capital punishment, except after having carefully looked into the matter — all as I have explained in the section dealing with the dispersion of the nations (11:5). Another explanation of נא I WILL GO DOWN NOW is: I will go down to the very end of their doings (I will fathom the depths of their wickedness). הַבְּצֵקָתָהּ WHETHER ACCORDING TO THE CRY OF IT (literally, of her) — i.e. the cry of the ...

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain)

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה)

הצרת קה"ת

בהקדמה (פתח אליהו).

91 בתפילת הפתיחה של אליהו (פתח אליהו) נאמר על עשר הספירות שהן הולכות "אחת ארוכה, אחת קצרה ואחת בינונית".

תקוני הזהר י"ז א: Tikkunei Zohar 17a:13

ואלין עשר ספירן. אינון אזלין כסדרן. חד אריך וחד קצר וחד בינוני

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

92 גמ"ח בין לעניים בין לעשירים

גמילות חסדים גדולה מן הצדקה, משום שהיא נעשית לעניים ולעשירים כאחד. כאן הדבר מלמד שהחסד מגיע למרחק רב יותר מן הרחמים.

סוכה מ"ט ב: Sukkah 49b:11

תנו רבנן: בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה. צדקה — בממונו; גמילות חסדים — בין בגופו, בין בממונו. צדקה — לעניים; גמילות חסדים — בין לעניים בין לעשירים. צדקה — לחיים; גמילות חסדים — בין לחיים בין למתים.

Our rabbis taught: In three respects gemilut hasadim is superior to charity: charity can be done only with one's money, but gemilut hasadim can be done with one's person and one's money. Charity can be given only to the poor, but gemilut hasadim both to the rich and the poor. Charity can be given to the living only, gemilut hasadim can be done both to the living and to the dead.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

פסקה 20

93 ושמעון

לאה קראה לבנה שמעון "כי שמע ה'", ובכך קישרה את שמעון לשימעה.

בראשית כ"ט:ל"ג Genesis 29:33

וַתֵּהָר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע ה' כִּי־שָׁנוּאָה אֲנִי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:

And she conceived again, and bore a son; and said: 'Because the L-RD hath heard that I am hated, He hath therefore given me this son also.' And she called his name Simeon.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Likkutei Torah

הפרשה החסידית

על המהדורה

Hebrew text of Torah Ohr and Likkutei Torah and their marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes): © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

likuteitorah.com. תורגם מהמהדורה האנגלית של CC BY-NC 4.0: ביאורים והערות המקורות. תרגום: CC BY 4.0.

דרך Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Pardes Rimonim (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silberman, 1929-1934 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0).

כשלשון המאמר לצדו, (openai/gpt-6-luna-pro:batch) בעזרת בינה מלאכותית likuteitorah.com התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

· 5725 Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי. likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

© likuteitorah.com. או לספריית ליובאוויטש Sefaria מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-

likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayeira/2/ מתוך

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק